

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MADDE BAĞIMLILIĞI TANISI ALMIŞ KİŞİLERDE BENLİK SAYGISI İLE
SOSYAL FOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Özge ŞAHİN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNAL AYDIN**

İSTANBUL 2017

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MADDE BAĞIMLILIĞI TANISI ALMIŞ KİŞİLERDE BENLİK SAYGISI İLE
SOSYAL FOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

**Hazırlayan
Özge ŞAHİN**

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNAL AYDIN**

İSTANBUL 2017

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Psikoloji Anabilim/Anasanat Dalı Klinik Psikoloji Programı Tezli Yüksek Lisans
öğrencisi Öge SAHİN tarafından hazırlanan
“ Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Kişilerde Belirli Saygısı
ile Sosyal Fobi Anasındaki İlişkinin İncelenmesi ”
adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 29./06/2017

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNALP AYDIN

Danışman: Halis Üniv. Psikoloji ASD/ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Atilla TEKİN

Halil Üniv. Psikoloji ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi: Yrd. Doç. Dr. Akı DAVI

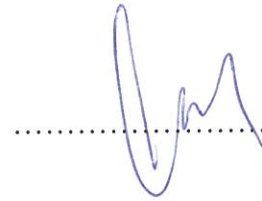
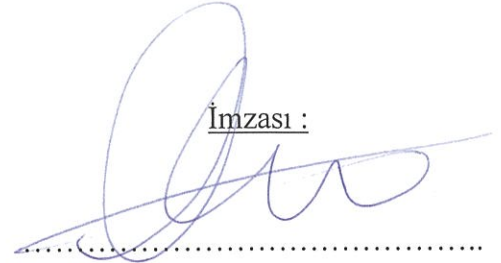
Beykent Üniv. Psikoloji ASD/ ABD Öğr. Üyesi

Jüri Üyesi:

..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

Jüri Üyesi:

..... Üniv. ASD/ ABD Öğr. Üyesi (Yedek)

TEŞEKKÜR

Öncelikle hayatımın her döneminde bana destek olan ve yol gösteren, beni bugünlere getiren, kendilerinden çok şey öğrendiğim eğitimci olan anne ve babam sevgili Yıldız ŞAHİN ve Yüksel ŞAHİN'e sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin hazırlanmasında bana yardımcı olan, akademik bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNAL AYDIN'a sonsuz teşekkürler.

Araştırmamın her aşamasında akademik hareket etme konusunda bana yardımcı olan, madde bağımlılığı hakkında bilgi edinmemi sağlayan ve mesleki alanda kendimi geliştirmemde bilgi ve birikimiyle bana büyük katkısı olan değerli hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa Özkan PEKTAŞ'a ve tez sürecinde bana destek olan Özel Balıklı Rum Vakfı Hastanesi'nin sevgili doktorlarına teşekkür etmeyi borç bilirim.

Ayrıca tez sürecinde yanımda olan ve bana her zaman moral veren çok sevdiğim arkadaşlarım Gülşah GÜNDÜZ ve Ömer Faruk ACAR'a teşekkür ederim.

Özge Şahin

İSTANBUL, 2017

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	
İÇİNDEKİLER	i
TABLO LİSTESİ	iii
KISALTMALAR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı	1
Araştırmanın Önemi	2
Araştırmanın Varsayımları	2
Sınırlılıklar	3
Tanımlar	3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MADDE BAĞIMLILIĞI KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	4
1.1. Bağımlılık Kavramı ve Kuramsal Açıklamalar	4
1.2. Bağımlılık Tanımı	5
1.3. Bağımlılık Yapan Maddelerin Tanımı	6
1.4. Madde Bağımlılığının Tanımı	6
1.5. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Ortak Özellikleri	7
1.6. Madde Bağımlılığının Nedenleri	9
1.6.1. Maddenin (Farmakolojik ve Fiziksel) Özellikleri	9
1.6.2. Kişisel (Kişilik ve Genetik) Özellikleri	9
1.6.3. Çevresel Etkenler (Sosyal Çevre, Etkileşimler ve Arkadaş Çevresi)	11
1.7. DSM V Tanı Ölçütüne Göre Madde Bağımlılığı Kriterleri	13
1.8. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Bilimsel Sınıflandırması	14

İKİNCİ BÖLÜM

2. BENLİK SAYGISI KAVRAMI	18
2.1. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Çerçeve	18
2.2. Benlik Kavramı	18
2.3. Benlik İmgesi	21
2.4. İdeal Benlik	22
2.5. Benlik Saygısı	23
2.6. Benlik Saygısının Gelişimi	25
2.7. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler	27
2.8. Benlik Özellikleri ve Madde Kullanımı	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL FOBİ	32
3.1. Fobi	32
3.2. Fobi Türleri	33
3.2.1. Agorafobi	34
3.2.2. Özgül Fobi	34
3.2.3. Sosyal Fobi	34
3.3. Sosyal Fobinin Etiyolojisi	37
3.4. Sosyal Fobinin Psikoloji Kuramı	37
3.5. Sosyal Fobi ve Madde Kullanımı	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM	41
4.1. Araştırmanın Modeli	41
4.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	42

4.3. Veri Toplama Araçları.....	42
4.3.1. Demografik Bilgi Formu	42
4.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	43
4.3.3. Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ)	43
4.4. Verilerin Toplanması.....	44
4.5. Verilerin Çözümlemesi.....	44
4.6. Verilerin Analizi	44
BEŞİNCİ BÖLÜM	
5. BULGULAR	45
5.1. Betimleyici İstatistikler.....	45
5.2. Sosyal Fobi İle Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	46
5.3. Madde Bağımlılığı Süresi İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	47
5.4. Cinsiyet İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	50
5.5. Medeni Durum İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	51
5.6. Yaş ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	53
5.7. Eğitim Düzeyi ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	56
5.8. Çalışma Durumu ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi	60
5.9. Gelir Durumu ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi.....	62
ALTINCI BÖLÜM	
6. TARTIŞMA.....	65
YEDİNCİ BÖLÜM	
7. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	69
KAYNAKLAR	74
EKLER	81
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Bağımlılık Yapan Maddeler ve Etkileri.....	17
Tablo 2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı	45
Tablo 3. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon.....	47
Tablo 4. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	47
Tablo 5. Bağımlılık Süresi Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları.....	48
Tablo 6. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	49
Tablo 7. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tamhane Analizi Sonuçları	49
Tablo 8. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Benlik Saygısı İle Cinsiyet Arasında Yapılan T - Testi Sonuçları.....	50
Tablo 9. Cinsiyet Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları	51
Tablo 10. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Cinsiyet Arasında Yapılan T - Test Sonuçları.....	51
Tablo 11. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Medeni Durumu İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	52
Tablo 12. Medeni Durum Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları.....	52
Tablo 13. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Medeni Durumu İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	53
Tablo 14. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaşı İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	53
Tablo 15. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaş Grubu İle Benlik Saygısı Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları	54
Tablo 16. Yaş Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları	54
Tablo 17. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaşı İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	55
Tablo 18. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaş Grubu İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları	56
Tablo 19. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	57
Tablo 20. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Benlik Saygısı Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları	57
Tablo 21. Eğitim Düzeyi Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları	58

Tablo 22. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	59
Tablo 23. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları.....	59
Tablo 24. Madde Bağımlığı Olan Kişilerde Benlik Saygısı İle Çalışma Durumu Arasında Yapılan T – Testi Sonuçları.....	60
Tablo 25. Çalışma Durumu Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları.....	61
Tablo 26. Madde Bağımlığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Çalışma Durumu Arasında Yapılan T – Testi Sonuçları.....	61
Tablo 27. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Gelir Durumu İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	62
Tablo 28. Gelir Durumu Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları	63
Tablo 29. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Gelir Durumu İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları.....	63

KISALTMALAR

DBF	Demografik Bilgi Formu
DSM	Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)
ICD	International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems
LSD	Lysergic Acid Diethylomide
LSFÖ	Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği
RBSÖ	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
SPSS	Statistical Package for Social Sciences (Sosyal Bilimler için İstatistik Paketi)
THC	Tetra Hidro Cannabionid

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Özge ŞAHİN
Anabilim Dalı : Psikoloji
Programı : Klinik Psikoloji
Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNAL AYDIN
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans - Haziran 2017

MADDE BAĞIMLILIĞI TANISI ALMIŞ KİŞİLERDE BENLİK SAYGISI İLE SOSYAL FOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, madde kullanan bireylerin benlik algıları ile sosyal fobileri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Araştırma nicel yöntemle tasarlanmış ve 45 kadın ve 112 erkek toplam 157 kişi ile görüşülmüştür. Araştırmanın katılımcıları Balıklı Rum Hastanesinde tedavi gören madde bağımlısı bireylerdir. Araştırma verilerinin toplanmasında anket formu kullanılmış ve anket formunda birinci bölümde katılımcıların sosyodemografik bilgileri, ikinci bölümde Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ) ve üçüncü bölümde Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) yer almıştır. Verilerin analizinde SPSS programından yararlanılmıştır. Çalışma kapsamında yararlanılan testler ve uygulanan analizler betimsel istatistik analizi, tek yönlü varyans analizi, bağımsız örneklem için t testi, saptanan farklılıklar için yapılan Tukey Post Hoc Testi, Tamhane Post Hoc Testi ve ölçekleri birbirleri ve alt boyut puanı olarak belirtilen ilişkileri belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları analizinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobiyle benlik saygısı arasında bulunan ilişki, pozitif yönde zayıf anlamlıdır. Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ayrıca, madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile benlik saygısı bağlamında anlamlı farklılık bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Madde bağımlılığı, benlik saygısı, sosyal fobi.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname :Özge ŞAHİN
Field :Psychology
Program :Clinical Psychology
Supervisor :Yrd. Doç. Dr. Pınar ÜNAL AYDIN
Degree Awarded and Date :Master - 2017

THE RELATIONSHIP BETWEEN SELF-ESTEEM AND SOCIAL PHOBIA IN INDIVIDUALS HAVING SUBSTANCE ADDICTION

ABSTRACT

The objective of this study is to investigate relationship between self perception and social phobia in individuals addicted substance. The research was designed quantitative method and were interviewed 157 people whom of 45 female and 112 male. Participants of research are addicted individuals who treated at the Balıklı Rum Hospital. Questionnaire form was used to gather data of research and the form includes socio-demografic information of participants and Rosenberg Self-Esteem Scale and Liebowitz Social Phobia Scale. It was used SPSS in analyzing data. Descriptive statistics, student t-Test, One Way Anova Test, Tukey Post Hoc Test, Tamhane Post Hoc Test, Pearson Correlation Test were used to analyze data. At the end of research, it was found that there is positive and low significance between self-esteem and social phobia in addicted individuals. It was also found that there is significance between addiction period and social phobia in addicted individuals. In addition, it was determined that there is significance between age group and self-esteem in addicted people.

Keywords: Substance dependence, self esteem, social phobia.

GİRİŞ

Alkol, sigara ve uyuşturucu maddelerinin sürekli kullanımı bağımlılık anlamına gelmektedir. Madde bağımlılığı bireyin sözü edilen maddeleri uzun süre kullanması ve bırakamaması sorunu olarak değerlendirilebilir. İlk defa madde kullanmaya başlayan birey bunu devam ettirir ve karşı koyamazsa maddeye karşı tolerans gelişir ve bireyde madde almadığı zaman yoksunluk belirtileri gözlemlenir. Genetik yatkınlık, ailede madde kullanan birilerinin olması, merak ve arkadaş ortamı madde bağımlılığının nedenleri arasındadır. Madde bağımlılığı bireyde fiziksel, psikolojik ve sosyal sorunları beraberinde getirmektedir. Madde kullanan bireyde akciğer hastalıkları, karaciğer hastalıkları, çeşitli solunum yolu ve kalp hastalıkları görülür. Madde bireyde geçici rahatlama sağlasa da uzun süreli olarak kaygı bozuklukları ve duygu durum bozukluklarına yol açabilir. Bunun yanı sıra, madde kullanan birey sosyal olarak yalnızlaşmakta ve toplumdaki kopmaya başlamaktadır.

Benlik bireyin nasıl olduğu ile ilgili bir durumdur. Birey ideal benliğine ulaşma gayretindedir. Benlik saygısı bireyin duygu, düşünce ve tutumlarında bir tutarlılık olması ve kişinin kendine olan saygısını ifade etmektedir. Madde kullanan bireyin benlik gelişiminin olumsuz olduğu ifade edilebilir. Birey benliğindeki sıkıntıları gidermek için madde kullanmaya yönelebilmektedir. Madde kullanımının bireyin benlik saygısını düşürdüğü çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur.

Sosyal fobi, bireyin olumsuz değerlendirilme korkusuna sahip olması ve bir sosyal ortamda kendini ifade etmekte zorlanması anlamına gelmektedir. Toplumsal kaygı çeşitli ruhsal sorunları beraberinde getirmektedir. İşte performans kaybı daha da ilerlediğinde iş kaybı ve okulda başarısızlıklar, okula gitmeme ve okulu bırakma gibi ciddi sorunlar ortaya çıkarabilmektedir. Madde kullanan birey giderek toplumdaki soyutlanmakta, dış dünyadan uzaklaşmakta ve madde kullanmakla birlikte kendi iç dünyasına yönelmektedir. Bunun sonucunda da toplumsal kaygıları artmaktadır. Bu çalışma, madde bağımlılığının benlik saygısı ile sosyal fobi arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için tasarlanmıştır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı; madde bağımlılığı tanısı almış hastaların sosyal fobi görülme sıklığı ve benlik saygı düzeyleri arasındaki ilişkiyi bazı değişkenler

bağlamında incelenmesini sağlamaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

- Madde bağımlılığı ile benlik saygısı arasında bir ilişki var mıdır?
- Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi görülme sıklığı nasıldır?
- Benlik saygı düzeyleri katılımcıların sosyodemografik değişkenlerine göre nasıl değişmektedir?
- Sosyal fobi belirtileri katılımcıların sosyodemografik değişkenlerine göre nasıl değişmektedir?

Araştırmanın Önemi

Madde bağımlılığı tanısı almış kişilerde sosyal ortamlarda görülen çekinme, ilişki kurmada yaşanan zorluk, kendilerini ait oldukları bağımlılık alt kültürü dışında diğerlerinden farklı görmeleri ve değersizlik hisleri gibi durumların madde kullanımı ile ilişkini incelemek amacıyla bu çalışma yapılacaktır.

Çalışmaya emsal çok az sayıda araştırma mevcut olduğu için ve bağımlılığın günden güne arttığı düşünülecek olursa yapılacak çalışma gerek ailelerin gerekse toplumun bu konuda bilinçlenmesi ve madde ile ilgili ileride yapılacak çalışmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Varsayımları

- Bu çalışmada, araştırmaya katılan madde bağımlılığı tanısı almış kişilerin veri toplama aracı olan ölçeklere içtenlikle gerçeği yansıtacak şekilde cevaplayacakları kabul edilecektir.
- Veri toplama araçlarına verilen cevapların, ifade edilen unsur belirtmeyi sağlayacak düzeyde geçerli ve güvenilir olduğu varsayılmıştır.
- Madde bağımlılığı tanısı almış kişilerden oluşan örneklemin, evreni temsil edecek niteliği ve niceliği kapsadığı varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Araştırma Balıklı Rum Hastanesi'nin madde bağımlılığı servisinde yatmakta olan kişilerin görüşleri ile sınırlıdır.

Araştırma uygulanan Liebowitz Sosyal Fobi Belirtileri Ölçeği ve Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ile sınırlıdır.

Tanımlar

Benlik saygısı: Araştırmaya dahil edilen katılımcıların kendilerine olan saygıları ve güvenlerini, kendilerini kabul etmelerini, kendi hakkındaki düşüncelerini, bir alana dair başarı algılarını, kendisi için önemli kişilerin kişiyi nasıl algıladıklarını, başkaları tarafından olumlu kabul bekleme algılarını tanımlamaktadır.

Sosyal fobi: Kişinin bulunmakta olduğu her ortamda birileri tarafından yargılanma kaygısına bağlı durumu, mahcup olma veya rezil olma durumuna göre yaşamakta olduğu korkuya ilişkin süreklilik arz eden veya belirli zamanlarda gelişen kaygı bozukluğunu ifade etmektedir. Araştırmada yer alan katılımcıların sosyal ortamlardan uzak durmaları, sosyal ortamlarda kendilerini ifade etmelerinde zorlanmaları ve kendi içine kapanmalarını tanımlamaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MADDE BAĞIMLILIĞI KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. Bağımlılık Kavramı ve Kuramsal Açıklamalar

Bağımlılık kavramı pek çok disiplin ve bakış açısından değerlendirilmiştir. Literatürde tek bir bağımlılık türünden söz edilemezken bağımlılık yapıcı maddelerden ortak bir sınıflandırma da söz konusu değildir.

Bağımlılık yapıcı maddelere başlama ve kullanmaya dayalı sebebin amacı neyden kaynaklanan durum olursa olsun sonrasında insanı ölüme kadar sürükleyen bağımlılık yapıcı maddeler etkilerine ve türlerine göre değişik biçimlerde sınıflandırılmakta olup, bağımlı kişilerin büyük bir çoğunluğunda fiziksel ve psikolojik olarak tehlikeli boyutlarda olumsuz etkiler oluşabilmektedir.

Bağımlı kişi yaşamakta olduğu olumsuz psikolojik durumundan kurtulma, mutlu olma ve kaygılarını giderme gibi durumlardan dolayı maddelere sarılabilmektedir. Bu noktada kişi maddeyi bir kurtarıcı olarak algılamaktadır. Acı ve kederde teselli, neşe ve sevinçte kutlama nesnesi olarak ön plana çıkmakta olup, her iki yönlü başvurulmuş bir nesne olması ile toplum fertleri tarafından kabul görmesiyle kullanım ve bağımlılık süreci artmaktadır.

Madde kullanımı ve bağımlılığı ile ilgili bilinen kuramlardan ilki psikodinamik kuramdır. Psikodinamik kuram madde kullanımını kişinin eş cinsel dürtülere bir savunucu etki göstermesi amaçlı olarak kullanma durumu şeklinde ifade etmektedir. Bu bağlamda kuramsal psikodinamik yaklaşım, kişinin madde kullanmaya yönelim göstermesini, depresyondan kaynaklı bir durum olarak değerlendirmekte ve ego işlevleri ile madde kullanımı arasında ilişki olduğundan söz etmektedir (Babaoğlu, 1997).

Bağımlılık konusunu ele alan pek çok kuramsal açıklama yer almaktadır. Öncelikli olarak kişilerin sinir sistemlerine bağlı görüntülemelerin olması ve buna benzer çalışmaları geliştirmesi, fizyolojik bağlamda meydana gelen bozulmalar görülebilmektedir. Sosyal ve psikolojik olarak meydana gelen bozulmalar topluma büyük zarar verebilmekte ve bu konuda ciddi önlemlerin alınması gerekmektedir.

1.2. Bağımlılık Tanımı

Bağımlılık kavramı, bağımlılığa etki eden maddenin belirli bir çözümlenme geliştireceği düşüncesi ile alınmasıyla beraber ruhsal, bedensel veya sosyal sorunlara rağmen bireyin maddeyi almaya devam etmesi ve bunun engellenmesinin zor bir hale dönüşmesi durumunu ifade etmektedir (Bağımlılık Yapıcı Maddeler ve Bağımlılıkla Mücadelede Ulusal Politika ve Strateji Belgesinin Uygulanması İçin Eylem Planı, 2010-2012)”.

Bağımlılığın bir ilişki türü olduğundan söz edilmektedir. Kişinin nesneye ya da duruma bağlı olarak kurmuş olduğu ilişkide sonradan gerçekleşen özel durumu ifade etmektedir. Bu ilişki belli davranışların anlam kazandığı anlar olarak görülmektedir. Maddenin kullanılmasıyla birey sahte bir iyi oluş yaşamaktadır. Maddeye bağlanma anlamına gelen alışkanlık ile tutkunluk kişide fiziksel bağımlılığa ve toleransa yol açmaktadır (Babaoğlu, 1997).

Bağımlılık davranışının temelinde insanın duygusal dünyası yer almaktadır. İnsanoğlunun yaşamında günlük alışkanlıklardan bazıları daha çok yer tutmaya ve ön plana çıkmaya başlar ve devam ettirilebilmesi için diğerleri ötelenir ya da vazgeçilir. Bu alışkanlığın hüküm sürüşünde haz alınır, mutluluk duyulur. Aksine engellenme durumunda karamsarlık, hoşnutsuzluk oluşmaktadır. İnsanın başkalarıyla, çevresiyle, toplumla ve diğer faaliyetleriyle ilişkilerinin bozulması meydana gelmektedir. Bu durum ise çalışma gücünde azalmaya etken olmakta, iş ortamında verimin olumsuzluk oluşturmaya etki etmektedir. Diğer yandan ruhsal yaşantıda kaygıların oluşmasına, endişelerin çoğalmasına, güvenin azalması veya sonlanmasına, karamsar bir hale bürünmesine, korku halinin oluşmasına ve beden yapısında olumsuzlukların meydana gelmesine etki etmektedir.

Uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin sonuçları oldukça zararlıdır. Bu maddeler sinir sistemi üzerinde çok etkilidir ve kişinin tüm yaşamını etkiler. Bunun yanı sıra, bireyin duyuşsal durumuna zarar vererek bireylerin duygu, düşünce ve davranışlarını etkiler. Kimyasal etken madde nedeni ile kolay yoldan alışkanlık yapar. Alışkanlıktan dolayı da kolay bir şekilde bağımlılık oluşturur (Köknel, 1999).

1.3. Bağımlılık Yapan Maddelerin Tanımı

Bağımlılığın oluşmasına neden olan maddeler; beyinsel işlevlerde ve bedenin tüm yapısını etkileyici bir durum oluşturarak zamana bağlı olarak organ sistemleri içerisinde değişikliklerin gözlemlenmesine ortam hazırlayan, hem ruhsal hem de davranışsal problemler meydana getiren, yaşamsal faaliyetler için bir gerekliliği ifade etmeyen, sentetik veya doğal olan maddelerin tamamıdır.

Bağımlılık yapan maddeye ilişkin olarak Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporuna göre geliştirilen tanımlamada ise, alınmakta olduğu dozun bir etkisi olarak bireyin sinir sisteminde etki oluşturan fiziksel ve psikolojik dengede sorunların meydana gelmesine etki eden, fert ve toplum yapısında iktisadi ve sosyal sorunlar meydana getiren, alışkanlığa ve bağımlılığa etki etmesinden kaynaklı olarak kanunlar çerçevesinde her türlü işlemlerin yasaklandığı, narkotik ve psikotrop kelimeleriyle de ifade edilen maddeler şeklinde belirtilmiştir (Kaçakçılık ve Organize Suçlar Raporu, 2003).

Uyuşturucu madde veya keyif verici etki olarak halk dilinde ifade edilen ancak bilimsel bağlamda psikotrop ilaç, ilk olarak merkezi sinir sisteminde etki göstermekte ve daha sonra ise ruhsal yaşantılarda değişikliğin oluşmasına etki ederek değişikliklerin, bozulmaların meydana gelmesine neden ilaçlar veya maddeler için belirtilmektedir.

Bağımlılık yapan maddeler, kullanımı ile merkezi sinir sistemi üzerinde, his ve davranışlarda değişikliğe neden olan, tekrar kullanma halinde alışkanlık, tolerans ve yoksunluk belirtileri meydana getirilerek sonrası bağımlılıkla sonuçlanan yoksunluğunda kişi üzerinde psikolojik ve fiziki tepkilere yol açan zararlı ve tehlikeli maddelerdir.

1.4. Madde Bağımlılığının Tanımı

Dünya Sağlık Örgütü, 1964 yılında bağımlılığı şöyle tanımlamıştır; canlı bir organizma yapısının madde ile etkileşime geçmesi ile oluşan psişik ve diğer yandan fiziksel etkiye dayalı durum, ayırt edici özelliklerini bireyin davranışlarında meydana gelmesine etki eden değişimlerin maddenin alınması ile oluşması ve karşı konulamaz duruma etki etmesi durumu şeklindedir. Madde alım isteğinin oluşması, maddenin

organizmada yoksunluğunda meydana gelen huzursuzluğun giderilmesi amacıyla kullanımından kaynaklanmaktadır (Şahin, 2007).

Bir başka tanımlama da, “esrar, eroin, alkol, uyuşturucu haplar, tiner ve benzeri uçucular olarak sentetik ya da doğal maddelerin, alınması durumunun devamlı veya zamanla alınması sonucunda psikolojik ve fiziksel bir etkinin alışkanlık haline dönüşmesi etkisini göstermesi durumuna denilmektedir.

Tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, bir maddenin düşkünlük etkisinde olacak kadar kullanımının bağımlılık unsuru olarak ifade edilmesi, maddenin alınmasında fiziksel ve psikolojik etkilerin gözlemlenmesine bağlı olarak insan hayatının olması gerektiğinden farklı bir etki sunması ve normal bir hayatı yaşamada zorlukların oluşmasına etki göstermesi düşkünlük durumunun görülmesine dayalı hususu içermelidir. Bu belirtiler bağımlılığın tanımlanmasında faydalıdır. Maddelerin alınması ile beraber bireyde psikolojik ve fiziksel bağımlılık kısa zaman içerisinde oluşmaktadır. Öncelikli olarak keyif verici ve hoş bir etki uyandırıcı durum olan bu maddeler, merkezi sinir sisteminde etkinim oluşmasına bağlı olarak fiziksel ve ruhsal yapıda etkilenmelere neden olmaktadır. Bazen normalin dışında davranışlar sergilenmesi ile bireyi kendi gerçek yaşamından koparmaktadır. Madde bağımlılığı, günümüzde küresel çapta bir sorun olarak nitelendirilmekte ve tıbbi ve psikososyal bir sorun olarak değerlendirilmektedir.

1.5. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Ortak Özellikleri

Başlama ve kullanma gerekçesi her ne olursa olsun bağımlılık yapan maddelerin en temel ortak özelliği kullanıcısında bağımlılık yapmalarıdır.

Bağımlılık yapıcı maddelerin ortak özellikleri aşağıda yer almaktadır.

- Madde kullanımı bireye keyif verir ve bunun sonucunda bireyin davranış, düşünce ve duyu durumunda değişime yol açar. Bağımlılık yapan maddeler de yeme ve içme gibi temel ihtiyaçların giderilmesine benzer şekilde rahatlatma özeliği sunan bir etkiye sahiptir. Keyif verici bir etki oluşturan bu maddeler kullanan tarafından, ödüllendirici bir unsur gibi görülebilmektedir.

- Keyif verici bir madde olarak nitelendirilmesi, kullanımının tercih edilmesi anlamını içermektedir. Bir yönüyle koşullandırıcıdır yani maddenin kullanılmasından sonra bırakılmama durumu olmaktadır ve başka bir yönü ile pozitif pekiştiricidir yani madde kullanıldıkça keyif vermektedir. Literatürdeki

bulgular ışığında, bağımlılık yapıcı maddelerin insan beyni üzerinde etkili olduğu ve duygu, düşünce ve davranışlara zarar verdiği söylenebilir.

- Madde kullanımı ile birlikte kişi gerçeklerden kopmaktadır, birey kısa bir süre rahatlama yaşamakta, keyif alma ile birlikte hayal dünyasına dalma gibi belirtiler görülebilmektedir. Bu sebeple birey dış dünya yerine keyif aldığı, hoşuna gittiği hayal dünyasını tercih etmeye başlamaktadır. Böylelikle birey gerçeklerden uzaklaşmaktadır.

- Birey maddeyi arama ve bulma işine koyulur, çok büyük bir istekle maddeyi arama davranışını sergiler çünkü o hayal dünyasını elde etme isteği bireyin karşı koyulmaz bir istekle maddeyi kullanma isteğine dönüşür.

- Bireyde madde kullanımından sonra bir çare arayışı davranışı gelişmektedir. Bu süreç, bireyin kullandığı maddeyi sürekli istemesi ve o maddeyi bulamadığı zaman kendini kötü hissetmesi ile açıklanabilir. Bu davranış, kullanılan maddenin sıklığına ve kullanma biçimine göre değişiklik gösterebilmektedir.

Maddenin bir defa kullanılması onu sonradan kullanma isteğini de açığa çıkartmaktadır. Gittikçe vücuda alınan maddenin miktarında artış görülmekte ve tolerans gelişimi oluşmaya başlamaktadır. Maddenin cinsine, kullanım sıklığına göre tolerans farklılaşmaktadır. Madde kullanan gruptan bir kişiye tolerans gelişmiş ise bu grubun diğer üyeleri için de toleranslı bir gelişim etkisinin söz konusu olmasıdır. Buna 'çapraz tolerans' adı verilmektedir. Bu tolerans etkisi, ilaç gruplarında da gözlemlenen bir unsur olabilmektedir. Tolerans, bireyin maddeyi kullanma sıklığını ve miktarını artırmasıdır. Kişi aynı zevki ve hoşnutluğu alabilmek için daha fazla doz almaya yönelecektir. Maddeyi bulamadığında ise yoksunluğa etki eden bir sendrom gelişecektir. Yoksunluk sendromu etkisi, kullanım durumuna ve bağımlılık derecesine göre ölümcül olabilmektedir. Yoksunluk durumu, birey, ailesi ve çevresi için istenmeyen bir durumdur. Yoksunluk sendromu madde kullanılmasının sürdürülmesine sebep olmaktadır. Daha önce de vurgulandığı gibi, maddenin niteliği, kullanılan doz ve sıklığına göre bireyde fiziksel ve ruhsal sorunlar oluşmaktadır. Yapılan araştırmalarda, bağımlılar arasında karaciğer ve böbrek hastalıkları, beyin hasarları, nevrozlar, ağır seyreden nevrozlar, psikozlar ve kanser hastalıklarının sıklığı anlamlı bulunmuştur. Makro anlamda, bağımlılık ile mücadelede toplumun sigara dışında maddelere yönelik tepkisi, inanç yönünden maddelerin kullanmasının haram olması ve yasal açıdan kullanımına izin verilmemesi büyük rol oynamaktadır. Sigara ve alkol yasal olsa bile yine de toplumsal tepkilerden söz edilebilir.

1.6. Madde Bağımlılığının Nedenleri

Madde bağımlılığının tanımlanmasında, etkilerinde, sınıflandırılmasında olduğu gibi burada da ortak bir genellemede farklılıklar çıkmaktadır. Madde bağımlılığının pek çok nedeni bulunmaktadır. Bunlar arasında kişisel merak, arkadaş çevresi ve aile içerisindeki iletişim bozuklukları ve sorunlar yer almaktadır. Ancak madde bağımlılığının nedenleri genel olarak açıklamakta şu başlıklar altında toplanmaktadır. Kullanılan maddenin özellikleri, kişisel özellikler ve çevresel özellikler bakımından şu üç genel başlık altında ele alınmaktadır (Tekalan,2012).

1.6.1. Maddenin (Farmakolojik ve Fiziksel) Özellikleri

Bağımlılık yapıcı madde alımı sonrası kullanıcıda sahte iyi oluş hali kısa sürede ve etkin bir şekilde ortaya çıkması bağımlılık yapıcı gücünü ortaya çıkarmaktadır. Kullanılan maddenin özellikleri bakımından alkol, morfin, uyku ilaçları ve ağrı kesici ilaçlar gibi maddelerin çok güçlü bağımlılık yapıcı özelliği bulunmaktadır. Bu maddelerden bir ya daha fazla alınması ve dozun artırılması sonucunda bağımlılık meydana gelmektedir.

Bağımlılık yapıcı maddeler kimyasal olarak merkezi sinir sisteminde reseptör hücrelere bağlanmak suretiyle etken olmakta ve bağımlılık oluşturmaktadırlar. Tedavi amaçlı alınan uyuşturucu özellikli ilaçların bile gereğinden fazla ve kötüye kullanılması ile bağımlılık meydana gelebilmektedir. Madde alımı ile vücutta yoğun bir haz duygusuyla birlikte kasılma ve gevşeme meydana gelmektedir. Bu nedenle maddenin alınmaması durumunda, madde alımı ihtiyacı bir bağımlılık haline dönüşerek vücut tarafından sürekli olarak istenmektedir.

Doktorun kontrolüne dayalı olarak alınması sağlanan ve hem keyif alma hem de rahatlama amacı ile uyuşturucu özellikli ilaç kullanımına yönelmeye maddenin kötüye kullanımı denilmektedir. Doktor önerisi ve kontrolü dışında alınan bu tür ilaçlar tolerans gelişimi ve bağımlılığa yol açmaktadır.

1.6.2. Kişisel (Kişilik ve Genetik) Özellikleri

Bireyin genetik unsurlarına bağlı olarak incelenmesi sağlandığında, bağımlılık tipi bireylere bağlı olarak değişkenlik göstermediği için herkesin

vücudunda bağımlılık etkisi oluşturabilmektedir. Madde bağımlılığına yönelim durumu ise bireyin kişiliğine bağlı olan bir etken olma niteliği taşımaktadır. Birey günlük yaşantısında, zorlandığı ve bir sorun olarak değerlendirdiği unsurlardan uzaklaşma düşüncesi ile maddelere yönelim göstermektedir (Özaydın, 1984).

Bağımlı bireylerin kişilik yapısı değerlendirildiğinde, genellikle özgüvenlerinin zayıf, kendilerini değersiz ve eksik yanları olan biri gibi algılayan ve kaygılı insanlar olarak söz edilebilir. Zorluk ve sıkıntılarla baş edemeyen bireyler açısından maddeler sakinleştirici ve kaygı azaltıcı olarak kullanılmaktadır. Maddelerin yol açtığı geçici iyilik hali, sakinlik ve rahatlama önce alışkanlık sonra ise bağımlılığa dönüşmektedir (Köknel, 1985).

Madde kullanan çocuklara bakıldığında, onların çabuk öfke duydukları, sinirlerini kontrol etmekte zorluk çektikleri, saldırgan bir tutuma sahip oldukları, duygusal sorunlar yaşadıkları ve aile içinde kötü muameleye maruz kaldıkları söylenebilir. Çocukluk dönemini mutsuz geçirme, bu dönemde yaşanan travmalar ve parçalanmış aile yapısı, çocukların kendine olan inanç ve güvenini zayıflatmakta ve bu çocuklar otokontrol mekanizmasına sahip olamamaktadır. Bunun sonucunda ise çocuklar madde bağımlılığına yönelebilmektedirler.

Madde bağımlılığı özellikle gençler arasında hızla artış eğilimi göstermektedir. Ergenlik dönemi fiziksel değişimler ve olgunlaşmanın çok hızlı olduğu dönemlerdir. Bu dönemdeki gençler ailevi ve toplumsal kuralları reddedebilmekte ve kendi kurallarını oluşturmaya çalışmaktadırlar. Kuralların dışına çıkma gençler açısından kendi kimliğini oluşturmaya giden yollardan biridir. Ancak sık sık öfkelenme ve öfke duygusunu kontrol etmede zayıflık, suç davranışlarına yol açabilmektedir. Kural dışı davranışların yapılmasını kolaylaştırmaktadır. Buna yönelen bir genç için ise maddeyi kötüye kullanma bir risk davranışı ve yetişkin olarak algılanma durumudur (Uzbay, 2011).

Grup arkadaşlarının baskısı, onlara uyum sağlama isteği, yasakları önemsememe durumu, sorumluluk üstlenmeme hali, başarısız olma güven duymama ve kaçma girişimlerinde bulunma karşı gelme isteği, sorumluluktan kaçma, başarısızlık ve güvensizlik ile duygulardan uzaklaşma nedenlerine dayalı olarak madde kullanımına yönelim göstermektedir. Özellikle de gençlerin, alışkanlık haline neden olmayacağı düşüncesi, denemenin herhangi bir sorun yaratmayacağı ve istediği anda bırakabileceğine olan inancı gibi etmenler kullanmaya yönelim göstermede daha sık bir tablo ile karşılandığını göstermektedir.

Ergenlik sorunları ile uğraşan gençler sorunların çözümünü bir başka büyük sorun uyuşturucu maddelerde aramaktadırlar. Madde bağımlılığında görülebilen kişisel özelliklerden bir tanesine de değişiklikten heyecan duyma ve haz almadır. Genç için bedenini ve duygularını tanıma açısından yeni heyecanlar yaşam isteği ve zevk alma isteği uyuşturucunun pençesine düşmesine neden olmaktadır. Sosyoekonomik alt kültürde uyuşturucu kafa bulma ve kafa yapma tabirleri ile açıklanmaktadır. Bu durum maddenin geçici olarak verdiği rahatlama ve zevk alma durumunu yansıtmaktadır (Kulaksızoğlu,2008).

Madde kullanımı ve bağımlılıkta genetik yatkınlığın bir neden olup olmadığı bilimsel olarak tartışılan bir durumdur. Aile ve geçmişinde madde kullanan biri ya da birilerinin olmasının madde kullanımına yol açtığına dair veriler olduğu gibi bunun aksini iddia eden veriler de yer almaktadır. Ancak madde bağımlılığı konusunda bireyin aile ve yakın akrabalarında şiddetli bağımlılık örneklerinin bulunması göz ardı edilmemesi gereken konulardandır.

1.6.3. Çevresel Etkenler (Sosyal Çevre, Etkileşimler ve Arkadaş Çevresi)

Çevresel etkenler açısından ele alındığında; bireyin içinde bulunduğu sosyal çevre, akran grubu ve arkadaş çevresi ile etkileşimler etkin olmakla beraber, bağımlılık yapıcı maddenin yaygınlığı, ulaşılabilirliği ve temininin sağlanması önemli rol oynamaktadır (Tekalan, 2012).

Toplumsal çevre de bir maddeye başlamada etkin bir rol oynamaktadır. Toplumsal düzensizliklerin olması, yoksulluğun fazlaca olması, ruhsal hastalıkların oluşması, işsizlik durumunun meydana gelmesi, nüfus yoğunluğunun fazla olması ve göçlerin kontrolsüz olması sonucu oluşan sosyo kültürel yapı, topluma uyum sağlayamama, sosyal çevre ve arkadaş gruplarının etkisi ile bireyin uyuşturucu madde kullanımına başlama nedenleri arasında etkin rol oynamaktadır.

Kişinin sosyal çevresi, arkadaş çevresi ve bu tür gruplarla etkileşimler, madde arayışı ve kullanımında, davranışın sürdürülmesinde şartlandırıcı etken olmaktadır. Çevresel etkiler değerlendirildiğinde bireyin çocukluk dönemindeki rol modelleri ve o kişide madde bağımlılığının bulunma durumu bireyin madde kullanımına yol açmaktadır.

Ergenlik yıllarında arkadaş ve akran grubu genç açısından önemlidir. Genç grup içinde o gruba ait olma isteği ve değer beklentisi öne çıkmaktadır. Maddeyi ilk

kullanmada bahsedilen arkadaş ve akran grubunun etkisi çok fazladır. Akran grubu içerisinde madde kullanımı mevcutsa bir genç kolaylıkla maddeye sürüklenebilmektedir. Bu durum maddeye başlamanın nedenleri arasındadır. Arkadaş çevresinin, alkol gibi bağımlılık etki yapıcı maddeler kullanmasına dayalı bir çevrede yaşayan gençlerin, arkadaşlardan özenme durumunun olması halinde ve onları reddedememe gibi bir duruma bağlı olarak çevresini kaybetme durumunun meydana gelebileceğine ilişkin düşünce maddelere başlama nedeni olabilmektedir (Kulaksızoğlu, 2008).

Ergenlik döneminde genç birey aileden ayrılma ve bağımsızlaşmaya başlamaktadır. Genç için akran grubunda kalabilmek son derece önemlidir ve genç birey grubun ilkeleri doğrultusunda grup içinde benimsenme, inanma ve özdeşim kurmayı gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Ebeveynlerden bağımsız kalma sürecine dayalı bir gencin davranışlarının gelişmesi, grup yapısı içerisinde şekillenmektedir. Grup ortamında devamlılığını sağlama, gruba inanma gibi durumlar, özdeşleşme amaçlı olarak her yapılan hareketin devamlılık haline gelmesine etki etmektedir. Bu bağlamda grupta genel olarak uyuşturucu madde alımı söz konusu ise herkesin de o şekilde davranması ve kullanması söz konusu olmaktadır. Grup içerisinde madde kullanımı yaygınsa genç bireyin madde kullanmaması garip karşılanabildiği için gençler grubun davranışını sergilemektedir.

Aile içerisinde huzurlu bir ortamın olmayışı da genç bireyin madde kullanımına açık olması anlamına gelmektedir. Aile içinde sevgi bulamama, anlaşılama ve saldırgan tutumlara maruz kalma gibi durumlar bağımlı maddeye başlama nedenleri arasında sayılmaktadır. Aile ortamında yetişmeme ya da aile içinde geçimsizlik ve şiddet durumları aile üyelerinin madde kullanımı ile ilişkili bir sonuçtur. Parçalanmış bir aileye sahip olma maddeyi daha fazla kullanma eğilimi gösterme olarak algılanabilir. Bu bakımdan her bireyin demokratik bir aile içinde olması ve aile içinde sevgi ve saygı ortamının olması madde kullanımına engel olan unsurlardandır.

Sosyal çevreden gelen baskılar nedeniyle birey kendini ifade etme davranışı ve karar almada zorluklar yaşayabilmektedir. Özellikle fazla baskı altında olma kişiyi bu durumdan kurtulmaya itmekte; kişi de baskıdan kurtulmak için madde kullanmaya yönelmektedir. Ailede ve okul çevresinde bireyin kararlarına saygı duyacak ve onun özerkleşmesini sağlayacak bir mekanizmanın kurulması gençlerin

kötü alışkanlık edinmesinin önüne geçebilecektir. Sportif ve sanatsal etkinliklerin yaygınlaştırılması ve bireylerin bunlara katılımlarının teşvik edilmesi ve sağlanması madde kullanımı oranını düşürebilmektedir. Bireyler çok farklı yeteneklere sahip olabilir. Bireylerin yeteneklerinin keşfedilmesi ve onlara bunu yapmaya imkan verecek ortamları oluşturma madde kullanımını azaltacak durumlardandır (Uzbay, 2011).

1.7. DSM V Tanı Ölçütüne Göre Madde Bağımlılığı Kriterleri

DSM-V'e göre madde bağımlılığı "madde kullanım bozukluğu" kategorisinde değerlendirilmektedir. DSM V tanı kriterlerine göre madde kullanım bozukluğunun belirtileri şunlardır:

"A. On iki aylık süre içinde, aşağıda ifade edilen ölçütlerden en az ikisinin etkin olması hali, klinik bağlamda belirginlik etkisi gösteren sıkıntı halinin oluşmasına veya işlevsellik oluşumunda düşmelerin oluşmasına bağlı madde kullanımı

1. Çoğu defa istenilenden büyük bir ölçüyü etkileyen veya sanılandan uzun bir süreyi ifade eden madde tüketimi hali

2. Maddeyi bırakma yöneliminde sürekli olarak isteklerin olması ancak başarılı bir şekilde sonuçlanmaması

3. Maddenin elde edilebilmesi amacıyla etkinliklere fazlaca zaman ayırma

4. Madde kullanımı için isteğin fazlaca olması

5. İş, okul veya evde var olan durumları ifade eden görevlerden uzaklaşma ve yerine getirmek istememe

6. Madde kullanımının sürekli bir hal kazanmasından kaynaklı olarak yineleyici bir toplumsal etki veya kişilerarası problemlerin olması bağlamında madde kullanımının sürdürülebilirlik kazanması

7. Madde kullanımının bir sonucu olarak toplum yapısında gerçekleştirilen etkinliklerin, işe dayalı unsurları azaltmaya veya bırakmaya yönelim gösterme

8. Madde kullanımının tehlikeli durumlarda da devamlılık halinde olması

9. Bireyin ruhsal veya fiziksel sorunları fazlaca olmasına rağmen madde kullanımını kullanmayı devamlılık haline getirme

10. Madde kullanımında toleransa bağı gelişimin oluşmasına dayalı belirtiler

a. Madde kullanımlarında istenilen etkilerin oluşması için fazlaca

kullanılması durumu

b. Madde kullanım ölçütünde daha az düzeyde etkinin sağlanması durumu

11. Yoksunluğa neden olan belirtilerin meydana gelmesi (Köroğlu, 2015).

1.8. Bağımlılık Yapıcı Maddelerin Bilimsel Sınıflandırması

Günümüzde uyuşturucu madde kavramı ile madde bağımlılığı kavramı toplumun genel algısı olarak birbiri ile iç içe geçmiş kavramlar olarak algılandığı, psikoaktif maddelerin sınıflarına göre ayrılmasında farklı yaklaşım ve görüşlerin ileri sürüldüğü görülmektedir. Tıp bilimi, hukuk bilimi ve sosyal bilimciler en temel ve ortak noktaları bağımlılık yapıcı özellikleri olarak bilinen psikoaktif maddeleri kendi görüş ve ölçütleri doğrultusunda sınıflandırma yaptıkları; hatta kendi içinde bile farklı görüşlere yer verildiği görülmektedir.

Bağımlılığa sebep olan maddeler türlerine göre farklı biçimlerde sınıflandırılabilir. Bunların sınıflandırılmasında ortak bir tanım yoktur. Kaynak taramalarında bağımlılık yapıcı maddelerin sınıflandırılması için ortak bir görüş ya da fikir birliği bulunmamaktadır (Kulaksızoğlu, 2008). Bağımlılık yapıcı maddeler arasında sigara, alkol ve uyuşturucular yer almaktadır. Uyuşturucu maddeler bireyi uyuşturan, hareketsiz bırakan, beynine etki eden ve kişiye kontrolünü kaybettiren maddelerdir. Bağımlılık özelliği bulunan tüm maddeleri uyuşturucu kapsamında değerlendirmek doğru bir yaklaşım değildir. Kokain, amfetamin, ecstasy, kafein gibi maddeler uyuşturucu maddelerdir ve bağımlılığa yol açar. Dilimizde uyuşturucu kapsamında alkol ve sigara değerlendirilmemektedir ama alkol ve sigara çok fazla bağımlı yapıcı özelliğe sahip maddelerdir ve dünyada bağımlılık yapıcı maddeler arasında değerlendirilmektedir.

Bağımlılık yapıcı maddeler; elde edildikleri kaynağa göre doğal bağımlılık yapıcı maddeler, sentetik bağımlılık yapıcı maddeler ve ilaçlar, hukuki durumlarına göre yasal olanlar ve olmayanlar, tıbbi durumlarına göre merkezi sinir sistemi üzerindeki etkilerine göre sınıflandırıldıkları bilinmektedir. Literatür doğrultusunda genel olarak bağımlılık yapıcı maddeler aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

Tıbbi amaçlı kullanılan ilaçlar içerisinde amfetaminler yer almaktadır. Dekstroamfetamin, metilfenidat ve metamfetamin, amfetamin türevleridir. Captagon,

dexedrine ve ritalin de amfetamin türevi ilaçlardır. Amfetaminler uyarıcı etkeni olan maddeler olarak bilinmekte ve etkilerini enerjinin artmasını sağlama ve haz duygusunda artışların meydana gelmesi halinde göstermektedir (Demirci, 2016).

Bağımlılık yapıcı maddelerin bir diğeri esrardır. Bu maddenin kokusu fazlaca ağır, dumanı ise acıdır. Normal koşullarda yetişme gösterdiği için bahçe veya doğada yetişebilmektedir. Elde edilmesi durumu ise tohumunun ekilmesi ile olur. Çeşitleri iki farklı şekilde erkek ve dişi karakterlerden birisi olmaktadır. Esrar maddesinin bileşeni THC (Tetra Hidro Cannabinoid)'dir ve doğrudan sinir hücrelerinde etki göstermektedir. Fazla bir süre kullanılması halinde sinir hücrelerini tahrip etmektedir (Demirci, 2016).

Madde bağımlılığı gruplandırmalardan bir diğeri sentetik kannabionidlerdir ve bonzai olarak bilinirler. Çok fazla çeşidinin olduğu bilinmektedir. Bileşeni THC'dir ve esrardan 3 kat daha fazla etkili olduğu belirtilmektedir. Kalp hastalıkları, intihar ve ölümlere neden olmaktadır. Kanserojen etkisi de bulunmaktadır (Mercan, 2015).

Bir diğeri bağımlılığa yola açan madde grubu kokainlerdir. Psikolojik bağımlılığa yol açmakta; halsizlik, iştahsızlık, kusma, hissizlik gibi belirtileri bulunmaktadır. Merkezi sinir sistemini uyarıcı olarak etkilemektedir (Demirci, 2016).

Bağımlılığa neden olan maddelerden halüsinojenler ise en etkileyici olanıdır. Bu madde farkındalık halini, bilinç durumunu, duyuları ve hafıza durumunu etki ederek insanı farklı bir alem halinde olma durumunu hissettirmektedir. Bireyin ruh dünyasında değişkenlik yaşatmaktadır. Bu maddenin kullanımı ile beraber duygu durumunda meydana gelen değişkenlik kazalara neden olabilmektedir. Bu durumdan kaynaklı olarak tıp biliminde kullanımı mevcut değildir. Hem doğal hem de laboratuvar ortamında üretimi mevcuttur. Örneğin; meskalin doğal kaktüsten, psylocybin mantardan elde edilirken, LSD (Lysergic Acid Diethylamide) sentetik maddelerden üretilmektedir ve LSD halüsinojen çeşitleri arasında en çok kullanılanıdır (Demirci, 2016; Işık, 2003).

Diğeri bir madde bağımlılığına yol açan madde grubu inhalanlardır. Benzol, tiner, eter, kloroform, toluen gibi çeşitli maddeler bu grubun içerisinde yer almaktadır. Bu madde sakileştirme etkisi yapmakta, öforik bir etki ve gevşeme hissine neden olmaktadır. Toksik madde olması ve bu maddenin kullanımı sonucunda ölümün fazlaca meydana gelmesi durumu söz konusudur (Uzay, 2011).

Başka bir madde grubu nikotindir. Tütünün dolayısıyla sigaranın içerisinde yer almaktadır. Bağımlılık yapma etkisi çok fazladır. Akciğer ve kalp rahatsızlıklarına neden olmakta ve akciğer kanseri ve gırtlak kanseri gibi ciddi rahatsızlıkların baştaki sebeplerindendir.

Madde bağımlılığına yol açan madde gruplarından diğeri opiyatlardır. Bu maddeler, morfin, heroin (eroïn) ve diğeri opioid türü ilaçlardır. Opiyatlar, laboratuvar ortamlarında sentezlenmesi sağlanan ve kullanımı söz konusu olan maddeleri içermektedir. Bu ilacı kullanmada bağımlılığa dayalı şiddet durumu ve yeniden başlama oldukça yüksek olmaktadır. Bağımlılık süresi, 1 veya 2 hafta gibi bir sürede etki etmektedir ve ilk kullanımı ile beraber fiziksel açıdan bağımlılık durumunun oluşması söz konusu olmaktadır (Demirci, 2016).

Madde bağımlılığı gruplandırmalarından bir diğeri de fensiklidin grubudur. Barbituratlar, metakolon, benzodiazepinler, mebroamat, glutetimid, kloralhidrat, paraldehid, etklorvinol, metprilon, ve bazı anestetikler bu grup içerisinde yer almaktadır. Bu maddelerden en fazla kullanılanları ise benzodiazepin ve barbiturat türleridir. Fazla kullanımlarının kısa süre içerisinde fazlalaşması halinde psikolojik düzeyde etki eden ve fiziksel olarak da belirgin olan etkiler meydana getirmektedir. Solunuma ve dolaşıma bağlı problemlerin meydana gelmesi söz konusu olabilmektedir. Gereğinden fazla kullanma durumunda ciddi sağlık problemleri meydana gelebilmektedir (Demirci, 2016).

Bağımlılık yapan başka bir madde grubu da sedatifler, hipnotikler ve anksiyolitiklerdir. Bu madde grubunda yer alan maddeler, genel olarak gerginliğin azalmasına etki eden maddeleri içermektedir. Tıpta ise ilaç olarak kullanımı uyku tetikleyicisi olmasından kaynaklı olarak kullanılmaktadır. Gereğinden fazla alma durumlarında koma, sedasyon ve depresyona neden olabilmektedir. Madde alınmaması halinde ise halüsinasyon oluşabilmekte ve psikoz etkiler oluşabilmektedir (Demirci, 2016).

Bağımlılık yapan maddeler uyuşturucular, halüsinasyon yaratan uyuşturucular, uçucular, uyarıcılar ve kenevir ve yatıştırıcılar olarak da sınıflandırılabilir. Aşağıdaki Tablo1'de bu sınıflandırma yer almaktadır.

Tablo 1: Bağımlılık Yapan Maddeler ve Etkileri

Maddenin Genel Adı	Madde Türü	Ruhsal Bağımlılık	Fiziksel Bağımlılık	Yoksunluk Belirtileri	Uzun Süreli Kullanım Etkileri
Afyondan yapılan ve Merkezi Sinir Sistemini Etkileyen Uyuşturucular	Eroin Morfin Kodin Methadon ve Benzeri İlaçlar	Var Var Var Var	Var Var Var	Var Var Var	Eroin açlık, güven ve cinsel istek duygularını azaltır. Fazla doz öldürücüdür. Kas krampları ve mide ağrıları görülür.
Halüsinasyon Yaratan Uyuşturucular	LSD	Görülebilir	Yok	Görülebilir	Kromozomlarda bozulmalar, panik atakları, zihinsel bozukluklar görülebilir.
Uçucular	Tutkal, Tiner, Bezin ve Diğer Hidrokarbonlu Çözücüler	Görülebilir	Görülebilir	Görülebilir	Başa naylon torbageçirilerek kullanımda boğulma olabilir. Beyinde, böbreklerde ve karaciğerde zararlı etkisi olur.
Uyarıcılar	Kokain Tütün	Var Var	Görülebilir Görülebilir	Görülebilir Görülebilir	Kilo kaybı, depresyon ve burundan konuşma görülebilir. Akciğer kanseri, müzmin bronşit, kalp hastalıkları görülür.
Kenevir	Esrar (Marihuanna)	Görülebilir	Yok	Görülebilir	Gözlerde donukluk, akciğerde bozulmalar görülebilir.
Yatıştırıcılar Merkezi Sinir Sisteminin Çalışmasını Yavaşlatanlar	Alkol Barbitürat Sakinleştiriciler (Tranklizanlar) Uyku Vericiler (Uyku İlaçları)	Evet Evet Evet Evet	Evet Evet Evet Evet	Var Var Var Var	İçerme kapanma, titreme, beyin hasarları, siroz, adale krampı ve diğer hastalıklar. Aşırı dozda kazaya uğrama. Alkolle birlikte alınırca öldürücü olabilir. İçerme kapanma, halüsinasyonlar görülebilir. Alkolle beraber alınırca öldürücü olabilirler.

Kaynak: Kulaksızoğlu, (2008)

Tablo 1'e göre afyondan yapılan ve merkezi sinir sistemini etkileyen uyuşturucular, eroin, morfin, kodin, methadon, vb. ilaçlardır. Halüsinasyon yapan ilaçlar, LSD'dir. Uçucular kategorisinde tutkal, tiner, bezin ve diğer hidrokarbonlu çözücüler yer almaktadır. Uyarıcılar kokain ve tütündür. Kenevirden yapılan madde esrardır. Yatıştırıcılar ve merkezi sinir sisteminde çalışma durumunu yavaşlatma etkisi gösteren maddeler ise alkol, barbitürat, sakınleştiriciler ve uyku verici ilaçlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BENLİK SAYGISI KAVRAMI

2.1. Benlik Saygısı ile İlgili Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde, ergenlik döneminde kimlik gelişimine paralel olarak gelişim gösteren benlik kavramı, benlik imgesi ve ideal benlik kavramlarını birlikte ele alınması sağlanmıştır. Tüm bu unsurlar ile benlik yapısına ilişkin olan saygı, gelişim unsurları ve bu unsurları etkileyen temel faktörler ile benlik saygısının yüksek ve düşük olmasına göre araştırmada görüşlere ve özetlere yer verilmesi sağlanmıştır.

2.2. Benlik Kavramı

Benlik kavramından ilk söz eden Psikolog James'tir; benliği ikiye ayırarak incelemiştir. Benlik olarak özne olan 'ben' ve nesne olan 'ben' kavramından bahseder. Benlik durumunun özne yönü, aktif bir şekilde algılamasını sağlayan, hissetme durumuna etki eden, deneyimleri irdeleyen, hayalleri olan, hatırlayan, seçimler yaptığı ve planlara yönelim gösterdiği yönü olmaktadır. Nesne olan "ben" ise, yaşantının ve deneyimin nesnesidir. Nesne yönü ise hem pasif hem de etkilenen bir yönünün olması hali şeklinde ifade edilmektedir (Arıcak, 1995).

Benlik terimi, bireyde hem zihinsel hem de fiziksel niteliklerde bir toplam ve bireyde sahip olunan özelliklerin, kendini değerlendirmesi durumunu belirtmektedir (Lawrence, 1988). Diğer bir tanıma göre ise bireyin kişilik özelliklerinin kendine bulma derecesi hakkına dair değerlendirme bütünü olma durumudur (Kuzgun, 1983).

Benliğin boyutları açısından değerlendirilmesi yapıldığında bilişsel, duyuşsal ve davranışsal olarak üç tane olduğu belirtilebilmektedir. Diğer yandan benlik kavramı benlik imgesi, ideal benlik durumu ve benlik saygısını da kapsamakta ve gelişmeler mevcut olmaktadır (Pişkin, 2003).

Benlik kavramının oluşması süreci, kişinin çevresiyle olan yaşantılarında algılayışın olması sürecini dinamik bir süreç yapısı ile bütünleştiren süreç olmaktadır. Kişinin toplum yapısından algılama durumu, insanların kendisini olumlu bir şekilde değerlendirmesini sağlama ve dinamik bir yapıya etki eden süreci algılama biçimleri olarak gelişim gösterebilmektedir. Kişide algılayış durumunun

benlik tarafından etkili olması özellikle de yakın çevresini oluşturan bireyler üzerindeki tutumları önem arz etmekte ve birey de gelişimini bu bağlamda önemli bir konuma getirmektedir. Bireyin yaşantılarında hoşnut olma durumunu sağlayamayan hayal kırıklıkları yaşaması halinde, kendisine verilen değer duygusunda değişimlerin olmasına etki göstermektedir. Bu duygunun gelişim göstermesi, bir kez oluşumun meydana gelmesi ile beraber tüm yaşantısına etki etmekte ve mükemmel bir boyut kazanma düşüncesinin oluşmasına neden olmaktadır Bu bağlamda davranışları da etkilenmektedir (Temel ve Aksoy, 2001).

Cooley, sosyolojik bağlamda benlik kavramını incelemiş ve ‘ayna benlik’ kavramını ortaya atmıştır. Ona göre, bireyin kendisini tanımlaması, diğer insanlardan görme durumuna göre şekillenmektedir. İfade edilen yaklaşım ise bireyin benliğinde, başkaları tarafından algılanma durumu, biçimi, birey tarafından algılanan başkalarının algılama biçimi düşüncesi, benlik yapısında iftihar durumu ve küçük düşmeye dayalı kısa süreye etki eden durumları içermektedir (Demiriz, 1997).

Mead (1934) *Zihin, Benlik ve Toplum* adlı eserinde, kişide oluşan tepkilerin dayanağının, diğer insanlar temelinde oluşan bakışlarından kaynaklanan bir benlik oluşturma ihtiyacı şeklinde belirtmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın, diğer insanlarla etkileşim içinde olduğundan benlik değerinin de içinde bulunduğu sosyal grupların bir yansıması olduğunu ifade etmiştir (Asıcı, 2013).

Benlik, Freud’un psikanalitik kuram öncülüğünde ego terimi olarak ifade edilmiş ve bu bağlamda incelenmiştir. Diğer yandan id, ego ve süper egoyu içeren yapıda irdelenmiştir. İd kelimesini bir karşılığı olan alt benlik ve süper egonun karşılığı olan üst benlik kavramları ile de ilişkilendirerek kullanımı mevcut olmaktadır. Bireyin yaşantısında alt benlik ile üst benliğin, dış dünya bağlamında bir ilişki kurarak kişinin hayatını etkilemesi ve dış uyaranlar ile aşırı uyaranlar arasındaki ilişki, benlik kavramını belirtmektedir (Geçtan, 2005).

Adler ise benlik kavramını ifade ederken yaratıcı kavram niteliğini belirtmiştir. Bu bağlamda niteliğin ifadesi olarak benlik kavramı, karar vermeye ilişkin bir yeteneği bireyin hayatında uygulayabilme amacını taşıyan bir yaşamın durumu sunmaktadır. Bu kuram bağlamında, bireyin benlik kavramının olumsuzluk taşıması ve yetersizliğe neden olan duyguların meydana gelmesi üzerinde yoğunlaşma olmuştur. İnsanların yaşamlarında öncelikli olarak güçsüz olması ve gücün yetersizliklerin giderilmesi ile elde edilmesi durumunun söz konusu olmasından kaynaklı olarak sürekli bir güç elde etmeye yönelim göstermesi durumu

söz konusu olmaktadır. Özellikle de çocukların yaşamakta olduğu yeteneksizlik duyguları, yetişkinlerden kaynaklı olarak oluşan bir durumdan kaynaklı olarak meydana gelmektedir. Çocukların üstün güçleri yerine getirebilme çabalarına bürünme hali, bu tür durumlarda ortaya çıkabilmektedir. Mükemmeliyetçi yapıya bürünme durumu böyle etkenlere bağlı olarak çocukluk döneminde ve yaşamın temel ihtiyaçlarının en önemli olduğu dönemde etkin olmaktadır (Asıcı, 2013).

Super (1990), gelişimsel mesleki kuramında öz kavramına yer vermektedir. Super öz kavramını kişinin yerine getirdiği roller ve içinde bulunduğu durumlar ile kişinin ilişkiler ağının bütünü olarak tanımlamaktadır. Öz kavramının sosyal, interaktif, yaşayarak öğrenme ve öz farkındalık yoluyla şekillendiğini ileri sürmektedir. Super'a göre insan hayatı boyunca çeşitli roller oynamakta ve yaşantılar sonucu birey yetenekli olduğu alanları keşfederek başarılı olduğunda kendini yeterli hissetmektedir. Aynı zamanda diğer bireylerin kendisi hakkındaki değerlendirmelerini de göz önünde bulundurarak birey kendisi hakkında bir yargıya varmaktadır (Eriş, 2013; Karaca ve İkiz, 2010; Kuzgun, 1983).

Sullivan'ın benlik gelişimini ifade eden kişilerarası ilişkiler kuramı bağlamında sosyal ilişkilerden kaynaklı bir durum olarak nitelendirilmesine neden olmaktadır. Bu kuram kapsamında birey, farklı zihinsel imgeleri geliştirmeye yönelim göstermektedir. Zihinsel imgeler olarak ifade edilen unsurlar, kişileştirmeye dayalı unsurlar olarak ifade edilebilmektedir. Çocukların benlik yapıları bağlamında kişileştirmenin üç farklı şekilde oluştuğu belirtilebilmektedir. Bunlardan ilki iyi-ben kişileştirmesi, çocuğun ödüllendirilen ve iyi hissetmesine yardımcı olan yönleridir. İkinci unsur, kötü-ben kişileştirmesi, çocuğun annesinden aldığı ceza ve onaylanmama deneyimlerinden oluşmaktadır. Benliğin belirsiz, kaygı yaratan kısmı ise ben-değil kişileştirmesidir. Sullivan zaman zaman hayali kişileştirmelerin de olabileceğini ifade etmektedir (Akt. Asıcı, 2013).

Rosenberg, benlik ile ego terimlerini genellikle birbirlerini tamamlayan unsurlar olarak nitelendirmekte ve kullanmaktadır. Bu bağlamda ego kavramı, kişinin hayatta karşılaştığı gerçekler ile yüzleşmesini ve kabullenmesini sağlama durumunu, çeşitli entelektüel ve bilişsel unsurları ifade eden süreç çevresinde benlikten farklı olarak, benlik yapısını korunması ve gelişim göstermesi görevinin olduğunu ifade etmektedir. Benliğin kişide oluşum göstermesi, hem kendisi hem de çevresi ile bir etkileşimin olması sonucunda edinmiş olduğu

yaşantılardan öğrenmiş olduğu görüşler ve algılar biçimini oluşturmaktadır (Yenidünya, 2005).

Sentrock benlik kavramı ile ilgili düşüncesini özellikle de gençler üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu bağlamda ergenlerin kendi benliklerinden farklı bir benlikte görünmeye dayalı yönelim göstermeleri durumu söz konusu olmaktadır. Bu durum yanlış benlik olarak isimlendirilmekte ve arkadaş çevresinde veya karşı cins olma durumlarında olduğu an değişkenlik gösteren bir durum niteliği kazanmaktadır (Güler, 2006).

2.3. Benlik İmgesi

Benlik imgesi, kişinin genel olarak hem zihinsel hem de fiziksel özelliklerine dayalı özelliklerinin bilincinde olması durumudur. Bu durumun gelişim göstermesi ise ebeveynlerin çocuklarına göstermiş oldukları davranışlar ve tavırlar ile etkinlik kazanmaktadır. Çocuğun aile ortamındaki durumu, zekâ unsurunun sürekli olarak aile tarafından aşağılayıcı şekilde kullanılması ve anılması haline etki etmektedir. Bu durumların farkına varan çocuk zaman içinde benlik imgesi oluşturmakta ve bu durum aynı zamanda hız kazanmaktadır (Pişkin, 2003).

Kendilik algısına çocuk, ilk izlenim olarak vücudu ile ilişkili bir durum olmaya yönelmektedir. İlk zamanlarda bebekler kendilerini çevrelerinden ayrı olarak konumlandırırlar. Bebeğin geliştikçe duyu organlarının da gelişmesi ile bebek kendi bedenini daha fazla tanımaya başlar. Çocuk bilişsel olarak olgunlaştıkça kendisine yönelik algısı artmaya başlar. Ergenlik dönemine yaklaştıkça ise bedenin önemi üzerinde durulur ve dış dünyadan beğenilme isteği artar. Genç birey kendi arkadaş grubundan ve çevresinden çekiciliği hakkında değerlendirmeler alır. Böylelikle kendilik algısı hakkında bilgi sahibi olmaktadır (Pişkin, 2003).

Horney, kişinin çevre faktörlerinden olumsuz şekilde etkilenmesi halinde yalnızlık yaşamasına ve aşağılık duygusu hissetmesine neden olabilmektedir. Böyle bir durumda birey, kendi olan benliğinden uzaklaşması durumu söz konusu olmaktadır ve kendisine yabancılaşma hissederek beğenmeme duygusu ve sürekli değişimin olması duygusu söz konusu olmaktadır. Bireyin ideal benlik imgesi oluşturma düşüncesi, normal yaşantısında yaşayacağı hayal kırıklıklarını ödünleme amaçlı için gerekli olan bir unsur olması söz konusudur. Böyle bir durumda birey, kendi benliğinden nefret etmeye başlamakta ve öz-nefret duygusu ile beraber kendi

benliğine yabancılık hissetmektedir. Bu durum, utanç ya da küçük düşürülme gibi nedenlerden kaynaklı olarak meydana gelen bir unsurdur (Horney, 1996; Yazgan İnanç ve Yerlikaya, 2011; Asıcı, 2013).

Rogers'ın benlik kavramı üzerine görüşleri ise, bireyin kendisini kabullenme durumu üzerine yoğunlaşması gerekliliğini ifade etmektedir. Bireyin benlik imgesi oluşturması durumu, çevre ile etkileşim kurması ile meydana gelen bir durum olmakla beraber bulunduğu aile, sosyal ortamlar yansıtımlar yapmaktadır. Aynı zamanda hayat seçimlerinde tercihler ve kısıtlamalar da bu bağlamda önemli olmaktadır (Bednar, Wells ve Peterson, 1991).

2.4. İdeal Benlik

Benlik kavramı herkesin sahip olduğu ve bireyi diğer kişilerden ayıran özelliklerin olduğu kendilik imajıdır. İdeal benliği ise herkesin ulaşmak istediği bir benlik olarak nitelendirebiliriz. Benlik kavramı şu şekilde ifade edilebilir; bireyin benimsemekte olduğu ideal kimliği geliştirme çabası, ideal beni oluşturmaya yönelim gösterdikçe mutlu olmasına etki etmektedir. Gerçek ile ideal olan benlik arasında bulunan boşlukların olması ile beraber ruhsal açıdan savunmalara geçmesine etki etmektedir. Fakat bu tür davranışların kendisini devamlı bir hal ile göstermesi, aşırı derecelere ulaşma göstermişse eğer sosyal ilişkilerde gerçekçilik ortadan kalkmakta ve uyumsuzluk etkisi olan bir davranışa dönüşmektedir (Cüceloğlu, 2006).

Benlik imgesi bebeklikten başlayarak gelişimini sürdürür. Bu dönemde çocuğun benlik gelişimindeki en önemli figürler anne baba figürleridir. Ailenin benlik gelişimindeki ilk aktör olmasını söyleyebiliriz. Aileden sonra ise çocuğun benlik gelişiminde okul önemli bir kurumdur. Çocuk yeni arkadaşlar edinerek, belli şeyleri paylaşma ve yerine getirme sorumluluğu üstlenmeye başlar. Bu da benlik gelişimindeki önemli olaylardır. Çocuğun kendine ilişkin beden imgesi anne babanın çocukla ilgili değerlendirmelerinden oluşur. Bu imge çocuğun benliğindeki ilk imgelerdir. Çocuk bu dönemde kendisini sürekli başkaları ile karşılaştırmaya başlar ve çocuğun kendini akranları ile karşılaştırması benliğinin gelişiminde önemlidir. Özellikle ergenlik döneminde bedene ilişkin algılar, beğenilme isteği ve kendini başkaları ile karşılaştırma oldukça ön plandadır. Ünlü kişileri örnek alma ve onlar gibi olmak isteme de bu dönemde fazlaca görülmektedir (Pişkin, 2003).

Kişi için ideal benliğe ulaşmak bir hedef olarak görülmektedir. Birey ideal benliğe ulaşmak için birçok yolu dener ve ona ulaşmak için çaba gösterir. Çabaları başarısız olmuşsa, mutsuzluğa sürüklenir ve kendine olan saygısını ve güvenini kaybeder. Kendinden beklentisi yüksek bireyler bilinçdışı dürtülerinden çıkamamakta, olumsuz durumlarla karşılaşabilmektedir. Başkalarının kendisi hakkında yüksek beklentisi olan genç bireyler ebeveynlerinin istediklerine ulaşmak için çalışır ve uğraşır; onlara hayal kırıklığı yaratmak istemez. Ancak böyle bir benlik gelişimi de olumlu değildir çünkü birey kendi benliğine ulaşma çabası içinde değil ebeveynin kendisi hakkındaki ideal benliğine ulaşma çabası içindedir (Yörükoğlu, 1993).

2.5. Benlik Saygısı

Benlik kavramı, bireyin kişisel özellikleri bağlamında kendi özelliklerini bilmesi ve kişinin nasıl bir insan olduğuna ilişkin düşüncelerinin olduğu durumu ifade etmesi ile benlik saygısını oluşturma durumu söz konusu olmaktadır. Benlik kavramını, kendi özellikleri ile bütünleştiren bireylerde benlik saygısının oluşumu söz konusu olmaktadır (Burger, 2006).

Benlik saygısı, bireyin değerlendirmeler ile kendi benliğini kişisel özelliklerine bağlı olarak onaylaması halinde oluşan bir kavram olma niteliği taşımaktadır (Yörükoğlu, 1985). Benlik saygısının, özsaygı kavramı ile bütünleşmesi alan yazında ideal ile benlik imgeleri arasında farkın değerlendirilmesi süreci şeklinde değerlendirilmektedir. Diğer bir ifadeyle bireyin algılamış olduğu benlik ile olmak istediği benlik arasındaki düzey, bireyin benlik saygısını oluşturmaktadır. Bu bağlamda önemli olan unsur, bireyin bu durumu değerlendirmesinin nasıl olduğu ve duygusal dünyada etkilemelerin nasıl gerçekleştiği önemli bir kavram olmaktadır. İdeal olan ve benlik kavramı arasında bireyde farkın olması kaçınılmaz bir durum olmaktadır (Pişkin, 2003).

Bireyin günlük yaşantısının merkezi bir ögesi olması nedeniyle önemli bir psikolojik yapı olarak görülen benlik saygısı; insanın çevresiyle etkileşimlerini yansıtan ve etkileyen, kendisi hakkındaki düşünme yolunu anlatmaktadır (Kernis, 2003).

Erikson (1968), “bireyin gelişimini 8 ayrı psiko-sosyal döneme ayırmakta ve ilk basamak olan temel güvenin olması ile güvenin olmaması döneminde kazanılan

içsel aynılık ve bu durumun sürekli bir hal kazanması duygusunun benlik saygısı için kritik olduğunu belirtmektedir. Bireyin özerklik yeteneğinde gelişmenin olması durumu, çatışmanın özerkli durumunda bir kuşku olması ve utanç halinde üstesinden gelme unsuru, yetenekte gelişim söz konusunun olmasına etki göstermektedir. Bu şekilde birey herhangi bir kararı verme durumunda, kendi kararlarını alabilecek düşünceyi gerçekleştirmede karar verebilme, kendi başına düşünebilme, çevrede etkin olarak kabul edilmeyi sağlama, çevreyi irade altına alma durumu ile beraber benlik saygısı oluşturmaktadır. Erikson, üçüncü dönemi girişimciliğe karşı suçluluk olarak adlandırmaktadır. Ebeveynin tutumunda olumluluğun olması ile beraber suçluluğun daha az meydana gelmesi, daha fazla girişimci olması duygusu kazanılırsa benlik saygısı yükselmektedir. Dördüncü gelişim basamağında çocuğun aşağılık duygusuna karşı başarılı olma duygusu ön plana çıkarsa benlik saygısı artmaktadır. 12-20 yaşları arasındaki ergenlik döneminde, kimliğin kazanılmasına karşı kimliğin oluşumunda bir bocalama durumu etken olmaktadır. Kimliğin kazanım sağlaması ile beraber tutarlı bir boyut kazanması, belirli ideolojik bir yapının oluşması, yaşamın anlam dolu bir hal kazanması gibi durumlarda kazanımların etkin bir hale dönüşmesinin söz konusu olması durumu, benlik saygısının oluşması sırasında olumlu bir etki kazandırmaktadır (Eriş, 2013).

Coopersmith benlik saygısını "bireyin algılanan öz değer, performans, başarı ve uygunluğun kendiliğinden algılanan seviyesi ve öznel yaşamın çekirdeği" olarak tanımladı ve kendisinin yaptığı ve kendisinin yaptığı bir değerlendirmenin alışkanlık benlik saygısı ve kendi uygunluğuyla ilgili bir yargıdır. Coopersmith, gerçek ve savunulabilir bir benlik saygısı olarak iki tür saygıdan bahsetmektedir Kendilerini gerçekten saygın ve değerli hissettiklerinde gerçek öz saygı, savunucuyu saygı Kendilerini değerlendiremeyen, ancak böyle bir hükmü kabul edemeyen kişilerdedirler (Coopersmith, 1974).

Rosenberg, benlik saygısını "kendine olumlu veya olumsuz bir tutum" olarak görmesidir. Kullanıcının kendisini değerlendirmeye yönelik tutumu olumluysa, benlik saygısı yüksektir ve olumsuz tutumunda düşüktür. Birey kendi benlik imajını geliştirmektedir. Dış dünyaya uyum sağlamak için bu imge, çevreyle olan etkileşimin bir sonucu olarak gelişmesiyle birlikte, ailenin ve sosyal çevrenin kararlarını ve tercihlerini yansıtmaktadır. Rogers, pozitif saygı ve benlik saygısına olan ihtiyaca özel önem göstermektedir. Benlik saygısı gelişiminde önemli olan kabul ve değer için bir çocuk gibi olduğu anlamına gelmemektedir (Torucu, 1990).

Eric Fromm, bireyin benliğinde görülen gelişmelerin, gün geçtikçe artış gösteren bireyselleşmenin etkisinden benlik yapısında sınırların gelişim göstermesinin önemli çerçevede değişkenlik gösterdiği ve toplum yapısına bağlı koşullar bağlamında etkinlik kazandığı yönünde olmaktadır. Bireyde benlik yapısında gelişmenin önemli bir ölçüde engel olduğu durumlar ise toplum yapısında olumsuz çevre koşullarından etkilenmesi sonucunda meydana gelmektedir (Geçtan, 2005).

Adler ise benlik saygısını, duygular arasında bir geçiş olduğunu ve bu geçişin aşağılık duygusundan üstünlük duygusuna doğru olduğunu belirtmektedir. Benlik saygısına etken olan faktörleri ise çeşitli hastalıklar, sosyal ilişkilerin istenilen düzeylerde ilerleme göstermemesi, organ eksikliği gibi unsurlar temelinde ifade edilebilmektedir (Eşer, 2005).

2.6. Benlik Saygısının Gelişimi

Benlik duygusu doğuştan gelen bir durum değildir. Yaşantı sonucu oluşan ilişkiler ve etkileşimler yoluyla gelişen bir olgudur. Doğduğunda çocuk kendisi ile başkası arasında bir ayırım yapamazken büyüdükçe, kendisi ile dış dünya arasında ayırım yapmaya başlamaktadır. Çocuk kendine doğru yönelmekte ve benlik gelişimi oluşmakta ve devam etmektedir (Baymur, 1994).

Birey toplumsallaşmaya başladıkça bireyin sosyal çevresi önem kazanmaktadır. Çocuğun anne baba, kardeşler ve dış çevre ile oluşturduğu ilişkiler onun geleceğini şekillendirmekte ve kimlik oluşumuna katkı sağlamaktadır. Kendisine sürekli hakaret edilen ve kendisi ile dalga geçilen çocuk olumsuz bir benliğe sahip olmaya başlar ve kendinden nefret etmeye başlar. Çocuğun yaşantıları hayatında etkiler bırakır. Bireyin kişiliği ilişki kurduğu diğerleri ile olan yaşantıları sonucu oluşmaktadır. Ergenlik döneminde ise genç iyi ve sağlam arkadaşlıklar kurmaya yönelir. İyi arkadaşlık ve samimi dostluklar kuran gençlerin yüksek benlik saygısına sahip oldukları söylenebilir. İyi bir arkadaşlık ve dostluk ilişkisine sahip olmayan gençlerin de düşük bir benlik saygısının olduğu iddia edilebilir (Baymur, 1994).

Benlik kavramı, bireyin yaşamında özellikle de ergenlik dönemi ve ilk yetişkin olduğu dönemde oluşmaya ve şekillenmeye başlayan durumu ifade etmektedir. Bu bağlamda benlik kavramının dinamik ve bireyin yaşam sürecinde

etkin bir unsur olması, oluşumunda da gerekli olan bir unsur niteliğinin kazanmasını sağlamaktadır. Benliğin bireyde oluşması sırasında etkin olan faktörler ebeveynlerin disiplin anlayışından, sevginin çocuğu ne oranda sunulduğundan, uygun davranışları yaşıtlarına göre gösterme düzeyinde gösterme baskısından, okul ortamındaki başarı durumunda okul yaşantısı etkisinden ve çok değişik olaylardan etkilenme göstermektedir. Bireyin benlik gelişiminde kendi ve çevre yapısından fazlaca etkilenme göstermesi, bu unsurlardan olumlu düzeylerden örnek alması ve baskı altında kalmamasını gerektirmektedir. Bu bağlamda kendisini değerli hisseden birey, kendi benliğine saygı duymaya başlayacaktır. Bu şekilde benliğin gelişiminde uyum gözlenecektir (Sanford & Donovan, 1999).

Ergenlik döneminin benlik saygısı bakımından riskle dolu olduğu belirtilebilir. Ergenlik dönemine kadar bir biçimde benlik saygısı geliştiren ve sürdüren birey bu dönemde kendi kimliğini ve benliğini yeniden değerlendirir. Kim olduğunu, nasıl biri olduğunu ya da olacağını, hislerini ve düşüncelerini gözden geçirir. Bununla birlikte, geçmiş yaşantılarını da gözden geçirir. Önceki benlik gelişimi de ergenlik dönemi ve sonrasındaki benlik saygısı gelişimini destekler. Ergenlik döneminde olan gencin benlik saygısı bazı faktörlerden etkilenir. Bunlar, aile ortamı, yakın aile çevresi, sosyal çevresi ve kurumsal çevresidir (Yörükoğlu, 1993).

Ergenlik döneminde bilişsel gelişim açısından gencin soyut düşünme yeteneği kazanması gelişim görevlerindedir. Bu dönemde genç, özellikleri, huyları ve karakterini düşünmektedir. Benlik saygısı için önemli olan unsurlar gencin bedeni hakkındaki düşünceleri ve çekici görünme durumudur. Çekicilik unsuru gencin kendinden hoşnut olma durumunu yansıtmakla birlikte başkalarının kendi hakkındaki düşünceleri ve buna yönelik tepkilerinden de etkilenmektedir. Bu durum da ergenlerin benliği hakkındaki saygısını ortaya çıkarmaktadır. Bedeni ve görüntüsünden memnun olan gençler olumlu bir benlik saygısı geliştirme eğilimindedirler. Görüntüsünden hoşnut olmayan ergenler kendileri hakkında olumsuz inançlara kapılabilmekte ve benlik saygısında düşüşler yaşayabilmektedir. Bu dönemde sosyal çevreden gelen beğenilme ve kabul edilme benlik saygısını olumlu etkilemektedir. Bunun tersi olarak da arkadaş grubu tarafından dışlanan ve izolasyona uğrayan ergenlerin de olumsuz bir benlik saygısına sahip olacağı söylenebilir. Ergenlik döneminin sonuna doğru ergenlerin kimliklerini bulmaya

başlamasıyla birlikte benlik saygısında görülebilmektedir (Adams, 1995; Ormrod, 2003).

Ergenlik döneminde içsel faktörler etkili olduğu kadar dışsal faktörler de etkilidir. Birey içsel ve dışsal faktörlerin etkisiyle kendi benliğini bulma girişimleri sonucunda olumlu ya da olumsuz benlik saygısına sahip olabilmektedir. Görüntüsü iyi ve çekici olan gençler bunlara sahip olmayan gençlere göre farklı benlik saygısı geliştirmektedirler (Yörükoğlu, 1993).

Benlik saygısı çocukluğun ilk yıllarında başlamakta, çocuğun gereksinimlerinin karşılandığı, sevgi ve ilgi gördüğü bir ortamda iyi bir benlik saygısı oluşturduğu ifade edilmektedir (Sacks, 1996). Ergenlik döneminde ise fiziksel görüntüsünün iyi olması, çekicilik, benimsenme ve kabul edilme, anne babadan ayrılma ve bağımsız bir kimlik oluşturma gençler için olumlu benlik saygısının unsurlarıdır. Bu dönemde bireyin benliği şekillenmekte ve önem kazanmaktadır ve ömür boyu devam etmektedir (Ekşi, 1990).

2.7. Benlik Saygısını Etkileyen Faktörler

Benlik, çocukluktan başlayarak gelişim gösteren ve ömür boyu süren bir olgudur. Bu gelişim süreci içinde bireyin benlik saygısı; aile, öğretmen, fiziksel özellikler, sosyal çevre, sosyo-ekonomik düzey gibi birçok faktörden etkilenmektedir.

Bireyin benlik gelişimi onun çevresiyle olan etkileşimin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Etkileşim süreci olduğu için dinamik bir yapıyı barındırmaktadır. Benlik saygısı başkaları tarafından kabul edilme ve benimsenmeden oldukça etkilenmektedir (Geçtan, 1984). Benlik gelişimi bireyin içinde bulunduğu büyük sistemler olan ekonomik, inanç ve siyasi sistemlerden de şekillenmektedir. Bireyin içinde bulunduğu etkileşim ağları duyu, düşünce ve davranışlarının oluşmasında büyük rol oynamaktadır (Danış, 2006).

Yavuzer (2000), benlik saygısı ile sosyo-demografik değişkenler olan meslek, eğitim düzeyi, ekonomik durum, vb. değişkenlerle arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar geliştirmiştir. Gerçekleştirmiş olduğu bir araştırma sonucunda sosyo-ekonomik ve kültürel bağlamda seviyenin oluşması, spor yapma, okulda grup çalışmaları yaparak etkinliklere katılım sağlama, cinsiyet unsuru, baba mesleği,

ebeveynin çocuk üzerindeki ilgisi gibi hususlar benlik saygısının oluşması üzerinde etkili olan faktörler niteliği gösterdiğini tespit etmiştir.

Daha önce de vurgulandığı gibi aile içinde saygı ve sevgiye dayalı demokratik bir ortamın olması, çocuğun gelişimi için çok önemlidir. Anne babanın birbirine karşı olan davranışları ve ebeveynlerin çocuğa karşı davranışları çocuğun benlik saygısı üzerinde etkili olan faktörlerdir. Erken çocukluk dönemlerinde ailenin çocuğa karşı ilgili, anlayışlı ve nazik olmaları çocuğun daha iyi bir benliğe sahip olmasını sağlar. Anne babaların çocuğa karşı sevgilerini hiçbir zaman esirgememeleri lazımdır. Ailenin temel işlevleri her aile bireyinin fiziksel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Çocuğun iyi bir kimliğe sahip olması için sözü edilen ihtiyaçlarının eksiksiz ve zamanında karşılanması büyük önem taşımaktadır. Eğer çocuğun bu ihtiyaçları karşılanmazsa çocuk umutsuzluğa, yalnızlığa sürüklenebilir ve kimlik gelişimi de sekteye uğrayabilir. Benlik saygısı yüksek ve umutlu çocuklar yetiştirmek için anne baba da yüksek bir benliğe sahip olmalıdır çünkü mutsuz olan ebeveynler çocuğa da mutsuzluk verecektir. Aile içinde benlik saygısı yüksek ve rol model olabilecek bireylere ihtiyaç bulunmaktadır. Aile içinde bir bireyin kaybı çocukların psikolojilerini etkilemektedir. Özellikle ilk çocuklukta ebeveynlerden birinin kaybı çocuk üzerinde baskılara neden olmaktadır. Çocuk için önemli olan bu kaybın yerinin doldurulmasıdır (Humphreys 1999, Aral ve diğ., 2000, Uyanık Balat, 2003).

Çocukta benlik saygısının oluşmasında etken olan faktörlerden birisi ise ebeveyn tutumları olmaktadır. Bu bağlamda çocuğu yetiştirme durumunda tutumlar, toplumsal yaşantıdaki etkenlere bağlı olarak değişkenlik göstermekte ve ailelerin yaşantılarından da etkilenmektedir. Ailelerin farklılıkları çocuk yetiştirmede farklı bireyler olarak yetişmelerine etki eden bir unsur haline gelmiştir (Yavuzer, 1996). Ebeveynlerin genel olarak tutumları, çocuğun kişiliğinin gelişiminde önemli bir faktör olma özelliği taşımaktadır. Çocuğa söz hakkı verilmeyen, fikrilerini belirtmesinde ya da geliştirmesinde katkı sağlamayan kişilerin, içine kapanık bir şekilde olması, güvensizlik hissetmelerine ve içine kapanık bir birey olmasına neden olmaktadır. İletişim becerilerinin de az olması ile beraber genellikle yalnız kalan bir kişi olmaktadır. Bu nedenle ailelerin hoşgörülü bir tavır sergilemesi önemli bir unsur olmaktadır (Yörükoğlu, 1993; Aral ve diğ., 2000).

Bireyin yaşamdaki başarı ve kazançları kendine güvenini artırmakta ve benliği üzerinde olumlu etki bırakmaktadır. Bireyin yaşamı algılayışı, yaşamındaki

artılar ve başarılar sonucunda benlik saygısı meydan gelmektedir (Sarıyüce Körükçü, 2004).

Benlik gelişiminde aileden sonra okulun önemli bir rolü vardır. Öğretmenler de çocuğun benlik saygısının oluşmasında önemli bir noktadadır. Çocuğun kendisi için olumlu bir öğretmene sahip olması benlik gelişimini artıracaktır. Sınıf içerisindeki iklim ve sınıf arkadaşları da çocuğun benlik gelişimi için oldukça faydalıdır (Uyanık Balat, 2003).

Çocuğun ailesinin alt kültüre sahip olması benlik saygısında olumsuzluklara yol açabilmektedir. Egemen kültür alt kültürden çok farklı ise çocuk bu farkı göreyek benlik saygısını yitirebilmektedir çünkü bu durum çocuk için endişe, umutsuzluk ve güvensizlikle yakından alakalıdır. Ailenin çocuğun başarılı bir benlik gelişimini sağlaması için değişik türden pek çok uyarıcıyı çocuğa sunabilmelidir. Bu durum çocuğun kişiliği üzerinde etkilidir (Ünver, 2002; Humphreys, 1999).

2.8. Benlik Özellikleri ve Madde Kullanımı

Benlik saygısı terimi ilk kez 1890 yılında William James tarafından “bireyin başarısının girişimlerine oranı” şeklinde tanımlanmıştır.

James’e göre benlik saygısı üç etkenden etkilenmektedir:

- İnsanın isteklerinin ve değerlerinin oluşmasında önemli olan birincil etmen, bireyin kendisine olan saygısının olması ve bu bağlamda kararlar almaya yönelim göstermesidir. Benlik yapısı ile duygular arasında ideal şekilde yapılması istenilenler arasında anlamlı bir ilişkinin olması gerekliliği, benlik saygısının bireyde etken olduğunu göstermektedir. Bu şekilde bireyin başarmak istediği ölçütler ile başarmış olduğu ölçütler arasındaki bağlantı ne kadar fazla ise benlik saygısı da bu duruma bağlı olarak yükselmektedir.

- Toplum yapısı, bireyin kendini gösterme değerine bağlı anlayışında etkili olan faktörlerden birisini oluşturmaktadır. Bu şekilde hem başarının hem de statünün toplum bağlamında kabul edilebilirliği, benlik yapısında önemli bir etken olmaktadır. Belirli olan bu statü standartları, toplum tarafından kabul edilen ölçü olarak değerlendirilmekte ve bireyler tarafından kabul edilmektedir.

- Kişinin benlik uzantılarına göstermiş olduğu değer önemli bir fonksiyondur. Bu bağlamda benlik, kaynak olarak materyal ile sosyal yapıyı ifade etmektedir. Bu yapılar, bireyin kendisini ifade eden ve ait olan her şeyin toplamını

oluşturmaktadır. Oluşumun sağlanması ile benlik uzantılarında düzeyin yükselmesi, benlik saygısında yükselmeye etki etmektedir (James, 1980). Rosenberg ise benlik saygısını, bireyin kendisini değerlendirme sürecinde olumlu veya olumsuz tutumlarını değerlendirme durumu olarak ele alması şeklinde ifade etmiştir. Bu bağlamda benlik saygısının yüksek olması durumu, olumlu bir tutum geliştirdiğini, düşük olması ise olumsuz unsurların daha fazlaca olduğunu göstermektedir (Rosenberg,1965).

Bireylerin benlik saygısının yüksek olması durumu, hayatta daha pozitif olmasını, sağlıklı, mutlu bir kişilik oluşturmasını, başarmak için mücadeleci bir yapıda olmasını, daha stressiz bir yaşam sürmesine etki eden unsurları içermektedir. Bu bireylerin stres az yaşamaları ile beraber hasta olmaları da az olmalarından kaynaklı olarak daha uyumlu birliktelikler sağlayabilmektedirler (Uyanık, 2000).

Bireylerin benlik saygısının düşük olması durumu ise bireylerin genel olarak kendilerini önemli birisi olarak görmemesine ve yaşamış oldukları problemleri çözmeye başarılı bir adım atamamalarına neden olmaktadır. Bu bireylerin hem kendilerine hem de çevrelerine olan güvenlerinin az olması durumu da bir kaygı halinin sürekli bir hal almasına etki etmektedir (Torucu, 1990).

Aynı zamanda düşük benlik yapısına sahip olan kişilerin, hayata karşı mücadeleci bir yapılarının olmamasından kaynaklı olarak sınırlı bir halde olma, her zaman başarısızlık sonucunu düşünme, gayreti oldukça az gösterme, karamsar bir halde olma, önemli sayılabilen unsurları göz ardı etme gibi unsurlara bürünerek yeteneksiz birisi olduğunu düşünmesine neden olmaktadır (Uyanık, 2000).

Toker ve arkadaşlarının (2011) yaptığı bir çalışmada madde kullanım bozukluğu tanısı almış 41 kişi ile sosyodemografik özellikleri eşleştirilen 41 sağlıklı kişiden oluşan kontrol grubu karşılaştırılmış ve benlik saygısının madde kullananlarda daha düşük olduğu saptanmıştır (Toker, Tiryaki, Özçürümez ve ark., 2011).

Düşük sosyal kaynaklar ve düşük benlik saygısının gençlerde madde kullanımının gelişiminden sorumlu olduğu, depresyon ve düşük benlik saygısının madde kullanımı ile ilişkili olduğuna yönelik birçok çalışma mevcuttur (Richter ve Brown, 1991; Pihl ve Spiers,1978).

Ayrıca benlik saygısında gözlemlenen düşük unsurlar, sürekli olarak yalnız kalma durumunun olmasına, kaygıyı fazlaca yaşama durumuna, kolay bir şekilde

öfkelenme gibi durumlarda dolayı depresyona sürüklenme ve madde bağımlılığına yönelim göstermelerine neden olabilmektedir (Koçak, 2008).

Amerika'da madde kullanımını önleme programı kapsamında yapılan bir araştırmada benlik saygısını artırmaya yönelik girişimlerin madde kullanımının azaltılmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Lynam, Milich, Zimmerman ve ark., 1999).

Zöhre ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise ergenlerin benlik saygısı cinsiyet değişkeni açısından incelenmiş, madde kullanan ve kullanmayan kız ergenler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanı sıra erkek ergenler arasında madde kullanmayan erkek ergenlerin benlik saygısının madde kullanan erkek ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Zöhre, 2011).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL FOBİ

Bu kısımda fobi kavramı, fobinin oluşmasının sıklığı ve yaygınlık durumu ele alınmasının yanı sıra, diğer fobi çeşitlerine değinilmesi sağlanarak sosyal fobi kavramının açıklanması sağlanacaktır.

3.1. Fobi

Kaygı bozukluğu ya da diğer adıyla fobi kelimesi incelendiğinde Yunanca phobia sözcüğünden türediği belirtilebilmektedir. Bu bağlamda sözcüğün Yunanca sözlüğünde türetildiği ifade ise ‘phobos’ sözcüğüdür. Phobos kelime anlamı olarak korku, panik ve kaçış anlamına gelmektedir. Fobi sözcüğü Yunanca’da zoofobi, klaustrofobi, pirofobi gibi farklı anlamlarda kullanılması sağlanmıştır (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

Fobi kavramı, 1872 yılında Westphal’in agorafobi kavramını ifade etmesi ile beraber alanyazında incelenmiştir. Daha sonraki zamanlarda ise fobiyi ifade eden tüm unsurlar melankoli başlığında, 1895 yılında İngiliz psikiyatrist Henry Maudsley tarafından geliştirilen çalışmada ifade edilmiştir. Fobi kavramı, ilerleme gösteren süreçte, ilgi odağı haline gelerek çok sayıda çalışmalarda yer edinmiştir. Ancak fobi kavramının psikodinamik temelde incelenmesi il olarak 1909 yılında Freud tarafından geliştirilen “*Beş Yaşındaki Bir Çocuğun Fobisinin Çözümlemesi*” isimli çalışmasında incelenmiştir (Geçtan,1993; Marks ve Mataix – Cols, 2004; Kahn ve Fawcett, 2008).

Bu bağlamda ifade edilebilir ki fobi kavramı çok sayıda çalışmada etkin bir şekilde araştırılan ve irdelenen konu olmuştur. Bu bağlamda Sundur (1997) fobi kavramını, fobinin oluşmasına neden olan uyaran ile orantılı bir etkinin oluşmaması halinde anksiyetenin ortaya çıkması şeklinde ifade etmiştir. Kişinin yaşamış olduğu olaylara tepkilerinde, fazlaca bir anksiyete oluşmasının mantıklı bir durum olmadığını bilse dahi, kendisini engelleyememektedir ve bu husus durum, yer, nesne ve işlevselliklere bağlı olarak duyguların ve tepkilerin oluşması şeklinde meydana geldiğini belirtmiştir.

Fobi kavramına ilişkin olan başka bir tanım ise, tehlikenin meydana gelmemesi veya tehlike durumunun çok az olması haline rağmen, kaçınmak için çok fazla duygu durumlarına bürünmesine ve bu durumun orantısız bir şekilde süreklilik arz eden korku haline dönüşmesine neden olduğu unsur şeklinde olduğu yönündedir (Butcher, Mineka ve Hooley, 2013).

Fobi terimi Gupta (2010) tarafından normal bir bireyde gözlemlenmeyen aşırı korku halinin oluşması şeklinde nitelendirilmiştir. Davranışlarda mantık dışı korku unsurlarının meydana gelmesi hali söz konusu olmaktadır. Bu tür korkular genellikle normalde gözlemlenmeyen bir korku halinin olması gerekliliğine rağmen belirli nesnelerin gözlemlenmesi sonucunda ortaya çıkan korku durumunu oluşturmaktadır (Öztürk ve Uluşahin; 2011).

Fobi kavramı Ateş (2014) tarafından, normal bir seyir izleyen durumlarda, bazı bireylerin durumlara, aktivitelere, objelere gereğinden fazla korku durumu sağlayarak mantık dışı hususların ortaya çıkması şeklinde ifade etmiştir.

Fobinin bireyde oluşmasında farklı etkilerin düzeyleri etkili bir unsur olmakla beraber baskıdan, endişeden, korkunun mantık dışı olanı bağlamında meydana gelebilmektedir. Belirtilen etkiler normal düzeyden fazla olarak meydana gelen etkiler bağlamında ifade edilen unsurlar olduğundan, fizyolojik ve davranışsal etkiler temelinde gözlemlenmesi söz konusu olmaktadır. Bu davranışsal etkilerin gözlemlenmesi, insanda kaçma veya savaşıma tepkisinin oluşması şeklinde gözlemlenmektedir. Bu bağlamda ifade edilebilir ki fobinin meydana gelmesi hususu, gerçekçi olmayan ve basit olaylar karşısında yoğun tepkilerin bir sonucu olarak etki gösteren duygu yoğunluğu olma şeklindedir (Sungur, 1997; Saul, 2001; Burkovik, 2011; Öztürk ve Uluşahin, 2011; Butcher, Mineka ve Hooley, 2013).

3.2. Fobi Türleri

Fobilerin sınıflandırılması ile ilgili olarak *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (DSM) önemli bir kaynaktır ve DSM IV TR'ye göre fobiler agorafobi, basit fobi, özgül fobi ve sosyal fobi olarak kategorilere ayrılmıştır. DSM V'te ise agorafobi özgül fobi olarak sınıflandırılmış ve sosyal fobi de toplumsal kaygı bozukluğu olarak yer almıştır.

Bu bağlamda araştırma kapsamında, fobinin sınıflandırılması sağlanmış ve DSM-V (2013) kaynağından temel alınması sağlanmış, kuramsal çerçeve içinde geliştirilen sınıflamalar aşağıda ifade edildiği üzere gerçekleştirilmiştir:

3.2.1. Agorafobi

Yunanca bir sözcük olan agorafobi kelimesi, 'pazar yeri korkusu' anlamına gelmektedir (Atkinson ve diğ., 2010).2013 yılında DSM-V'de agorafobi kavramı, kaçma durumunun güç olması haline göre panik olayların yaşanması, yetersiz veya utancın bir etkisine göre belirtilerin meydana gelmesi halinde yardım almaktan kaçınma ve yalnızlığı tercih etme durumlarından kaçınarak bütünleşme hali göstermesi şeklinde ifade edilmiştir.

3.2.2. Özgül Fobi

Özgül fobi "bir nesne veya unsurla ilgili belirli bir korkunun oluşması ya da endişe (ör. Yatılı, yükseklik, hayvanlar, iğneler)" olarak tanımlanır (DSM-V, 2013). Diğer fobiler (sosyal fobi, agorafobi) arasındaki fark "korku belirli durumlara ve nesnelere karşı ortaya çıkmaktadır" (Öztürk ve Uluşahin, 2011).

3.2.3. Sosyal Fobi

Sosyal fobi kavramı Janet tarafından 1903'de, Marx ve Gelder tarafından 1966'da kullanılmaya başlandı. Tanı kitabı olarak kullanılan DSM kaynaklarına girmek DSM-III'de oldu "(Dilbaz, 1997).

DSM-V (2013) sosyal fobisi "sosyal anksiyete bozukluğu" kavramıyla eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Sosyal fobi; "Birey, başkaları tarafından değerlendirilebilen bir veya daha fazla toplumsal durumda önemli kaygı veya korkuya sahip olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, ICD-10 (Hastalıkların ve İlgili Sağlık Sorunlarının Uluslararası İstatistiksel Sınıflaması) Sosyal fobinin dikkati odak noktası olduğu veya utanç duyduğu veya aşağılanacak diye korktuğu ve belirgin bir şekilde kaçındığı "söyleniyor.

Literatür taramasında, sosyal fobi kavramı tanımlanır ve farklı biçimlerde ifade edilir. Bunlar aşağıda verilmiştir.

Sungur'a (1997) göre, sosyal fobi "bireyin dikkatin odak noktası olacağını düşünmesi, kendini güç durumda bırakacak şekilde davranacağı gibi sebeplerle sosyal ortamlarda bulunmaktan korkmasıdır".

Köknel (1999), sosyal fobinin "gençlik çağında genelde başladığını" ve sosyal fobiyi gerçekçi ve mantıksız kaygı ve korku devleti olarak gördüğünü ileri sürdü ve bu korkular ve endişeler topluluk içinde olmak, konuşmak, karşı cinsten biriyle olmak gibi ortamlarda ortaya çıktı. Sosyal fobi olan bireyler sosyal ortamlara girdikçe kaygı düzeyi artmakta ve bu ortamlardan uzaklaşılması önemli bir davranış olarak görülmektedir. Ayrıca benlik saygısı, eleştirilmekten korktuğu için düşmektedir. Kendilerini diğerlerine kıyasla değersiz gibi algırlar ve toplumda kötü ve kötülük göstereceklerini düşünen toplumsal çevrenin içine girmekten kaçınırlar ".

Öztürk ve Uluşahin (2011), bu konsepti, "konuşurken ya da bir hareket sırasında kişiyi küçük düşürmekten korkarak korku, titreme, kızarma vb." Olarak değerlendirmiştir. Sosyal fobi kavramı sosyal bunaltı bozukluğu olarak ele alınmıştır.

Kring ve ark. (2015) sosyal fobiyi, "başkalarının gözü önünde olabileceği veya yalnızca tanıdık olmayan insanlarla karşılaştıklarında ve özellikle ergenlik döneminde başlayan, sosyalleşmeyi etkileyen sosyal ortamlarda yaşamak için makul olmayan ve kalıcı bir korku" olarak nitelendirdi. Benzer bir tanımda, Butcher ve ark. (2013), sosyal fobiyi "sosyal çevrede yetersiz korkular" olarak tanımladı ve genellikle ergenlik çağında ve genç yetişkinlikte başladığını belirtmişlerdir.

"Yukarıdaki tanımlamalardan, sosyal fobiyi, bir şahsın diğer insanlar tarafından olumsuz olarak değerlendirilmesine dair bir korku olarak tanımlamak mümkündür" (Hofmann, Anu ve Hinton, 2010).

Sosyal fobinin yurt içi ve yurt dışı tanımları ve bilim insanlarının bulguları sosyal fobinin bilişsel, duygusal, fiziksel ve davranışsal belirtileri olduğunun göstergeleridir. Aşağıdaki bu belirtiler listelenmiştir:

- "Bir ilişkinin başlatılması ya da devam ettirilmesi önemlidir (Austin and Sciarra, 2015; Kearney, 2005; Kuzucu, 2013).

- Kalabalıkta kendini ifade etmek(Austin and Sciarra, 2015).

- Sanatsal aktivite performansı gerçekleştirmelidir (Austin and Sciarra, 2015).

- Yüksek sesle konuşmayı her daim yapabilmeli ve okuyabilmelidir (Austin and Sciarra, 2015).

- Yapılabilecek olan performansın altındaki işlerde çalışmalıdır (Kring ve ark., 2015).

- Sosyal etkileşimi sınırlı olan işleri seçebilmelidir (Kring ve ark., 2015).
- Başkalarının izlemekte olduğu bir faaliyeti yapabilmelidir (Kearney, 2005, Kuzucu, 2013).
- Halka açık alanlarda yemek yiyebilmelidir (Türkçapar, 1999).
- Başka tarafından kullanılan banyoları ve lavaboları kullanabilmelidir (Kring ve diğerleri, 2015; Türkçapar, 1999).
- Başka birilerinin önünde yanlışlıkla davranmaktan (düşmek, elinize bir şey düşürmekten korkma vb.) korkmamalıdır (Kearney, 2005, Kuzucu, 2013).
- Grubun içindeki bireylerle tanışabilmelidir (Hazen ve Stein, 1995, Mark ve Kowalski, 1995, Antony and Swinson, 2008).
- Tanımadığı insanlarla konuşabilmelidir (Kearney, 2005, Kuzucu, 2013).
- Karşı cinsten biriyle görüşmek, iletişim kurmak (Hazen ve Stein 1995; Mark ve Kowalski, 1995, Antony and Swinson, 2008).
- Mağazalardan bir şeyler satın almak veya istemedikleri şeyleri iade etmek (Hazen ve Stein 1995; Mark ve Kowalski, 1995, Antony ve Swinson, 2008).
- İş görüşmesini yapabilmelidir (Hazen ve Stein 1995, Mark and Kowalski, 1995, Antony ve Swinson, 2008).
- Kitle iletişim araçlarında röportaj verebilmelidir (Hazen ve Stein 1995; Mark ve Kowalski, 1995, Antony ve Swinson, 2008).
- Toplantılara katılım sağlayabilmelidir (Hazen ve Stein 1995, Mark and Kowalski 1995, Antony ve Swinson, 2008).
- Yetki temsilinde olan bireyler ile konuşabilmeli ve göz teması kurmaktan kaçınmamalıdır (Sungur, 1997).
- Herhangi bir işte, iş ve sosyal durumlarda bulunabilmelidir (Kasap, Mineka ve Hooley, 2013).
- Yüz yıkama, sallama, terleme (Kring ve ark., 2015; ATkinson ve diğerleri, 2010).
- Solunumda zorlanma, kalp çarpıntısı, mide rahatsızlığı, baş dönmesi, kasların gerilmesi "(Kearney, 2005, Kuzucu, 2013) Sosyal fobi olan bireyler, yukarıda belirtilen endikasyonları göstermektedirler. Bu ifadelerin en çok" toplumda konuşmak " (% 89,4), başkalarının bulunduğu ortamlara girmek (% 63,1) ve yabancılarla birlikte olmaktır (% 47,3) "(Sevinçok, 2000).

3.3. Sosyal Fobinin Etiyolojisi

Sosyal fobi genellikle çocukluktaki gibi çok erken yaşta başlar ve ergenlik döneminde zirveye ulaşır. Bu, gençlerin üretken yaşamda tam olarak hayata katılımlarını sağlayacak sosyal beceriler geliştirdikleri dönemdir. Sosyal fobi, birinin eğitimini önleyebilir, okul başarısını azaltabilir ve hatta düşük eğitim seviyelerine yol açabilir. Klinik deneyim, sosyal anksiyete bozukluğunun belirli bir düzeyde fonksiyon kaybıyla ilişkili olduğunu ileri sürmektedir. Turner ve ark. (1986) "vakaların% 92'si mesleki işlevlerinde,% 85'i akademik başarılarında ve% 70'i sosyal ilişkilerinde bozukluk olduğunu bulmuşlardır" (Dilbaz, 2000).

Yaşam, sosyal fobi olanlar için çok zordur, çok sayıda zararlı başa çıkma yöntemi geliştirmeye meyillidir. Daha yüksek alkol ve uyuşturucu kullanımı hastanın performansını bozmakta ve birinin çalışmadığı gün sayısını arttırmakta ve hatta işsizliğe neden olabilmektedir (Schuckit ve ark. 1997). Yaşam boyu sosyal fobi gelişme oranı, alkol kullanan kişilerle karşılaştırıldığında alkol kullanan kişilerde iki katına çıkar. Böylece, sosyal fobi, gerçek bir güç kaybına neden olur. Sosyal fobinin prognozu, aynı anda var olan bir hastalık varlığından büyük ölçüde etkilenir. Birçok anksiyete bozukluğu üzerine yapılan çalışmalar hastaların sosyal uyumlarını değerlendirdiğinde, yaşam kalitesi ele alınmaz. Toplumsal uyum çalışmaları, panik bozukluğunun sosyal kaygıdan daha fazla yeti kaybına yol açtığını bildirmiş olsa da, sosyal kaygı sahibi kişilerin, diğer kaygı veya duygu durum bozukluklarına sahip olanlardan arkadaşlar, eşler ve çocukluk anıları bakımından daha az iyi olduğu saptanmıştır. Yaşam kalitesinin azaldığı ve sağlık durumunun bozulduğunu bildiren hasta sayısı normal nüfusa oranla fazladır (Dilbaz, 2000).

3.4. Sosyal Fobinin Psikoloji Kuramı

Psikodinamik Model: Sosyal fobinin psikodinamik bakış açısından, psikodinamik açıklamalar diğer kişilik bozukluklarıyla benzerliğinden, özellikle kişilik bozukluklarına göre, başkalarının tutumu bakımından değişir. 1980 öncesi yayınlarda, sosyal fobi kavramı yerine, utanç duygusu ve sahne korkusu gibi deneyimler vurgulanmaktadır. Sosyal fobide temel duygular utanç korkusu ve daha fazla utanç yaşama korkusudur. " (İşcan ve İşcan, 1996).

Klasik Psikoanalitik Kuram: Psikodinamik akım şu şekilde özetlenebilir: "Yasaklanan cinsel ve agresif uyarıları cezanın tehlikesini içeren bir tehdit olarak görme tehlikesi olduğunda, uyanma kaygısı ortaya çıkar ve bu da yer değiştirme, yansıtma, kaçınma savunma mekanizmalarını harekete geçirir, fobik bozukluklar oluşur. Bu savunma mekanizmaları ancak yasaklanmış arzu bastırıldıktan sonra bastırılabilir, ancak fobik nevroz haline gelir. Aynı mekanizma ile sosyal fobi, bilinçsiz arzular ve fanteziler ile kendilerine karşı savunmanın bir ürünü olarak görülür. Bu genel mekanizmada, sosyal fobi dinamik olarak üç faktöre odaklanmaktadır".

• **Utanç verici deneyimler:** Sosyal fobisi olan hastalarda bilinçsizce dikkat çekme ve olumlu tepkiler alma isteği oldukça fazladır. Bu arzu otomatik olarak yetkisiz ebeveyn tarafından utandırma veya eleştiriliyor hissi uyandırıyor, bu utanç verici, aşağılanmış ya da eleştiri hissi yaratıyor. Bu hayali aşağılanma ve utandırmadan kaçınmak için, sosyal fobisi olan kişiler, başkalarından onay almayacaklarını düşünen durumlarda ve ortamlardan kaçınırlar.

• **Suçluluk Duyguları:** Sosyal fobik olan bazı kişiler bilinçsizce başkalarıyla olan ilişkilerine karşı tamamen ve agresif bir tutum sergilemektedir. Buna tüm muhalifleri kaçırma ve yok etme isteği eşlik eder. Suçluluk sıklıkla utanç ile karışıktır."

• **Ayrılık Kaygısı:** Sosyal fobisi olan birçok kişi bağımsızlıktan ve yeni insanlarla entegrasyonun ebeveynlerin ve akrabalarının sevgisinin kaybolması anlamına geleceğinden korkmaktadır. Ana-bebek çalışmaları, annenin bazen çocukta herhangi bir hareketine sahip olmamasına rağmen annesinin onları terk edeceği korkusuyla ani bir endişe yaratabilir. Mahler, "Bu, annemden ayrılma ve özerk olma duygusal isteği ile aynı anda annem beni terk etmek istediği anlamına geliyor" diye açıkladı.

Bütün bu dinamikler göz önüne alındığında, anne, baba ile ilgili olarak gelişen iç nesne (obje) temsilcilerini utandırmak, eleştirmek, aşağılamak, alay etmek ve terk etmek nesillerdir. Bu grevler, erken yaşlarda dengelenir ve o zamanlar kişinin etrafındaki insanlar tarafından defalarca yansıtılır ve kaçınılır. Diğer insanları bu şekilde algılamak için doğuştan gelen bir eğilim olmasına rağmen, belli bir dereceye kadar olumlu bir erken mahalle bu eğilimi yok edebilir. Fakat yakın çevresini oluşturan yetişkinler, bu doğuştan gelen kalıbı destekleyen ve besleyen davranışları sergiledikten sonra, birey giderek korkulu hale gelir ve sosyal fobi gelişir. Bakıcılar,

çocuğun korkularına duyarlı hale getirip iyileştirirse, içe atılanlar daha pürüzsüz, daha az tehditkâr olur ve tam sosyal fobi gelişmez "(Turkçapar, 1999).

Bilişsel ve Davranışsal Model: "Özellikle çekirdekte başkalarına olumlu bir etki yaratma arzusuyla, sosyal fobinin bunu yapması konusunda açık bir güven eksikliği var. Korkulu bir sosyal durumla karşı karşıya kalırken, Davranış felsefesi ile önceki yaşam deneyimlerine müdahale eden sosyal fobisi olan bireylerin bir veya daha fazla sosyal durum için risk altında olduğuna inanma eğilimine yol açacak varsayımlar olduğunu belirtti. Özellikle bu tür ortamlara girdiklerinde, "1. Yeteneksiz ve kabul edilemez olma tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar, 2. bu tür davalarda reddetme, felaketle sonuçlanarak değer kaybına ve toplumsal statü ile sonuçlanacağına" inanmaktadırlar. Sosyal fobi böyle bir durumu algıladığında Sosyal durum, "kaygı programı" otomatik ve refleksif hale gelir ve anksiyete ile ilgili somatik ve davranışsal ifade, algılanan bir tehlike ve kaygı kaynağı haline gelir. Sosyolojik tepki ve sosyal olarak olumsuz değerlendirmelere önem verdikleri için toplumsal ipuçlarını atlarlar. Olumsuz durumlara dikkat, sosyal fobi olan bireylerin olumsuz olarak değerlendirileceğine dair inanç ve inançların kanıtını bulmak için kaygı durumunu arttırmaktadır " (Dilbaz, 1997).

3.5. Sosyal Fobi ve Madde Kullanımı

Sosyal fobi ortaya çıkardığı sonuçlar bakımından diğer pek çok bozuklukla ilişkili olmaktadır. Sosyal fobi olan kişilerde panik bozukluğu, obsesif kompulsif bozukluk, beden şekil bozuklukları ve majör depresyon, yeme bozuklukları ve maddeyi kötüye kullanma bozuklukları görülebilmektedir. Bu açıdan sosyal fobi ile madde kullanımı arasında bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Literatürdeki bulgulara göre sosyal fobisi olan bireyler bu durumla başa çıkabilmek için madde kullanmaya yönelebilmektedir.

Sosyal fobisi olan hastalarda ömür boyu panik bozukluğu sıklığı% 17 ila% 50 arasında değişmektedir. Buna ek olarak, klinik özellikler göz önüne alındığında, her iki sendromda da sosyal kaygı ve panik atakların ortaya çıkması ayırıcı tanı koymayı zorlaştırmaktadır. Toplumsal ortamda sosyal sıkıntıların gelişimi; Utanç, aşağılanma ve olumsuz değerlendirme korkusu varlığı; Bireye, utanç duyacak veya aşağılanacak bir şey yapmak veya söylemeyi reddetmek için yol gösterici olmak. Toplumsal endişeler üzerine terleme, kızarma sık görülen bir şikâyet, panik bozukluğu

çarpıntısı, göğüs ağrısı, solukluk, baş dönmesi, bulanık görme ve baş ağrıları daha sık görülür. Buna ek olarak, sosyal fobik olanlar anksiyete atakları sırasında nadiren öleceklerinden korkuyorlar, ancak agorafobik panik bozukluğu sırasında ölme korkusu, kontrolü kaybetmek ve delirmek korkusu klasik bir özelliktir. Sosyal fobi olanlarda sorun daha erken bir yaşta başlar (Dilbaz, 2000).

Sosyal fobisi olanların yaşam boyu süren obsesif kompulsif bozukluk tanısı oranı% 4-11 arasında değişir. Örneğin obsesif-kompulsif bireyler takıntı içeriğinden ötürü etrafında başka insanlar olduğunda endişe gösterirler ve sosyal fobisi olanlar yoğun bir kaygı yaşarlar, çünkü onlar tarafından olumsuz bir şekilde değerlendirilirler (Dilbaz, 2000).

Sosyal fobisi olan hastalarda yaşam boyu majör depresyon sıklığı % 35 ila% 80 arasında değişmektedir. Bazı araştırmalara göre, panik bozukluğu olan hastalarda sosyal kaygının varlığı depresyon için bir risk oluşturmaktadır. Buna ek olarak, majör depresyonu olan hastaların depresif dönemleri sosyal anksiyete ile benzerdir. Birlikte iki bozukluk varsa, önceki bir dönemde sosyal kaygının bir belirtisi varsa teşhis, toplumsal bir endişe kaynağı olmalıdır (Dilbaz, 2000).

Uyuşturucu kullanıcılarında sosyal fobi görülme oranı % 8-56 arasındadır. Sosyal fobisi olan insanlar, sosyal anksiyete ile uğraşırken ilaç yerine madde kullanımına başvurabilmektedir. Bu insanlar utanç duyar ve sosyal ortamlardan kaçınırlar çünkü utanç veya sosyal dikkat eksikliği korkusu çekerler. Bu bağlamda madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı genellikle sosyal fobi beraberinde getirir (Davidson ve ark. 1993). Schuckit ve ark. (1997) madde bağımlılığı ile sosyal fobi arasında yakın bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Madde kullanıcıları arasındaki yaşam boyu sosyal fobinin sıklığı, madde kullanmayanların sayısının yaklaşık iki katı kadardır. Eşzamanlı zihinsel hastalığın% 75'inden önce sosyal fobi gelirken% 85'i bağımlılığa başlamıştır. Yapılan çalışmalarda, madde bağımlılığı olan hastalarda sosyal fobinin oranı% 8-56 olarak bulunmuştur. Sosyal fobisi olan hastalarda yüksek madde bağımlılığı hızı (% 16-36) bulundu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları, verilerin toplanma yöntemleri ve verilerin analizinde kullanılan istatistiksel analizler yer almaktadır.

4.1. Araştırmanın Modeli

Madde bağımlısı olan kişilerde sosyal fobi ve benlik saygısı değişkenlerini inceleyen bu araştırma, ilişkisel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. “Tarama modellerinde amaç, bir olguyu betimlemektir. Geçmişte ya da şu anda var olan bir olayı ortaya koymayı amaçlar. Araştırmanın dört işlevinden (anlama, açıklama, yordama, genelleme) birincisi olan anlama işlevini ortaya koyar. Araştırmada yer alan özne ve nesnelere olduğu haliyle yani var olduğu gibi incelenir. Üzerinde değişiklik yapmak ya da sabit tutmak amaçlanmaz. Araştırılacak olan fenomen, olgu ya da olay durduğu gibi alınır. Araştırılacak olan olay ya da durum gözlemlenir ve tanımlanmaya çalışılır” (Karasar, 1994).

“Tarama modellerinden biri olan ilişkisel tarama modeli için en az iki değişkene ihtiyaç duyulur. Bağımsız değişkene göre gruplar oluşturulur ve bağımlı değişken ile arasında fark olup olmadığına bakılır. Aralarında ilişki kurulacak değişkenler belirlenir ve sembolleştirilir. Bu sembolleştirme ile ilişkisel bir çözümlenmeye doğru gidilmeye çalışılır” (Karasar, 1994).

Bu araştırmada madde bağımlısı bireylerin benlik saygısı ve sosyal fobi düzeyi bağımlılık süresi, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, gelir düzeyi, çalışma durumu gibi bağımsız değişkenlere göre incelenmiş ve aralarında bir ilişki olup olmadığı belirlenmeye çalışıldığından dolayı ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır.

4.2. Araştırmanın Evreni ve Katılımcılar

Araştırmanın evrenini madde bağımlısı olan kişiler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini oluşturan çalışma grubunu ise Balıklı Rum Hastanesinde madde

bağımlılığı tedavisi gören 45 kadın 112 erkek olmak üzere toplam 157 kişiye oluşturmaktadır.

18-24 yaş aralığında 51 kişi (%32), 25-34 yaş aralığında 56 kişi(%35) 35-44 yaş aralığında 35 kişi(%22), 45-54 yaş aralığında ise 15 kişi (%9) bulunmaktadır. Katılımcıların 78'i bekâr (%49), 42'si evli (%26), 37'si boşanmıştır (%23). 89 katılımcının çocuğu olmamakla beraber 1 çocuklu katılımcı sayısı 23 (%14) , 2 çocuklu katılımcı sayısı 7 (%17), 3 çocuklu katılımcı sayısı 9 (%5), 4 ve üzeri çocuklu katılımsı sayısı 9 (%5) olarak bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında 27 kişi ilkokul mezunu (%17) 45 kişi ortaokul (%29) 63 kişi lise mezunu (%40) 21 kişi ise üniversite (%13) mezunudur. Katılımcılardan 54 tanesi çalışmaz iken (%34) kalan katılımcılar farklı özel veya serbest meslek gruplarında dağılım göstermektedir.

Bağımlılık süresi incelendiğinde, 1-3 yıl süresince bağımlı olan 28 kişi (%17), 3-5 yıl süresince bağımlı olan 43 kişi (%27), 5-7 yıl süresince bağımlı olan 31 kişi (%19), 7-9 yıl süresince bağımlı olan 30 kişi (%15), 9 yıl ve üzeri süresince bağımlı olan 30 kişi (%19) bulunmaktadır.

4.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada yer alan veri toplama araçları üç tanedir. Bunlardan ilki katılımcıların sosyo-demografik bilgilerini belirlemek için oluşturulan Demografik Bilgi Formu (DBF)'dur. İkincisi, madde bağımlısı bireylerin benlik saygısını belirlemek için oluşturulan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)'dir. Üçüncüsü ise madde bağımlısı bireylerin sosyal fobi düzeyini ölçmeye yarayan Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ)'dir.

4.3.1. Demografik Bilgi Formu

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, gelir durumu, çocuk sayısı, eğitim durumu ve bağımlılık süresi gibi sosyo-demografik bilgiler ve bağımsız değişkenler kişisel bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir.

4.3.2. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

RBSÖ Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Ergenlik dönemindeki bireylerin benlik saygılarını ortaya koymak için oluşturulmuştur. Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmalarını Çuhadaroğlu yapmıştır. Ölçeğin güvenirlik analizine bakıldığında, Cronbach Alfa değeri 0,75 olarak bulunmuştur.

RBSÖ uzun bir ölçek olmakla birlikte alt ölçekleri de oldukça fazladır. Toplam 11 alt ölçek yer almaktadır. Alt ölçekleri “benlik saygısı, kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güven duyma, eleştiriye duyarlılık, depresif duygulanım, hayalperestlik, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi, psikişik izolasyon, psikosomatik belirtiler ve ana baba ilgisidir. Bu çalışmada ise 10 maddelik benlik saygısı alt ölçeği kullanılmıştır. Benlik saygısı alt ölçeğinde 10 madde yer almakta ve bu maddelerin bir kısmı olumlu bir kısmı da olumsuzdur.

4.3.3. Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ)

LSFÖ bireylerin sosyal fobiye sahip olma durumlarını, korku ve kaçınma davranışlarını ortaya koymak ve sosyal ilişki ve performans durumunu değerlendirmek için oluşturulmuştur. LSFÖ'nün iki alt ölçeği bulunmaktadır. Bunlardan biri korku diğeri de kaçınma alt ölçeğidir. LSFÖ'de toplam 24 madde bulunmaktadır. Bu maddelerden 11 tanesi sosyal ilişki, 13 tanesi ise performans ile ilişkili maddelerdir. Ölçekten alınan puanların yüksek olması kaygı ve kaçınmanın fazla olduğu anlamına gelmektedir.

Anlamlılık değerine bakıldığında, LSFÖ'nün Cronbach Alfa değerinin 0,81 ile 0,92 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlamasını Soykan ve arkadaşları (2003) yapmışlardır. Ölçeğin anlamlılığı 0,98 olarak bulunmuştur. Bu Cronbach Alfa değeri ölçeğin güvenirliğinin çok yüksek olduğunu göstermektedir. ‘Korku’ alt boyutu için Cronbach Alfa değeri 0,96 ve ‘kaçınma’ alt boyutu için Cronbach Alfa değeri 0,95 olarak bulunmuştur.

Bayramkaya (2009) ölçek formunu kendini bildirim ölçeği olarak geçerlik ve güvenirlik istatistik ve analizlerini yapmıştır. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0,94 olarak bulunmuş; ‘korku’ alt boyutunun 0,90 ve ‘kaçınma’ alt boyutunun 0,89 olarak bulunmuştur.

4.4. Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında örnekleme oluşturan Balıklı Rum Hastanesinde madde bağımlılığı tedavisi gören kişilerle yapılan görüşmeler, kişilerin onayı alınarak yapılmıştır. Anket formu uygulanmış ve veriler toplanmıştır. Anket formunun ilk bölümünde katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine yer verilmiş, ikinci bölümde LSFÖ ve üçüncü bölümde RBSÖ kullanılmıştır.

4.5. Verilerin Çözümlemesi

Araştırma kapsamında, Balıklı Rum Hastanesinde madde bağımlılığı tedavisi gören örneklem grubu ile yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, toplanan veriler bir araya getirilmiş ve kodlanmıştır. Daha sonra kodlanan veriler SPSS programının veritabanına aktarılmış ve analizler yapılmıştır.

4.6. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programından yararlanılmıştır. Yapılan analizler sırasıyla tanımlayıcı istatistikler, iki grup arasındaki puan ortalamalarını tespit etmek için t-testi, ikiden fazla olan grupların puan ortalamalarını tespit etmek için One-way Anova testi, hangi gruplar arasında fark olduğu anlamak için yapılan Tukey Post Hoc Testi, Tamhane Post Hoc Testi, ve ölçekler arasındaki ilişkiyi belirlemek için yapılan Pearson Analizi'dir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. BULGULAR

Bu bölümde araştırma sonucu doğrultusunda elde edilmiş veriler ile yapılan analizlere yer verilmiş ve analizlerin sonucu yorumlanmıştır.

5.1. Betimleyici istatistikler

Araştırma verilerinden elde edilenler katılımcıların sosyo-demografik bilgileri doğrultusunda tablolaştırılmıştır. Katılımcıların cinsiyet, yaş, medeni durum, çocuk sayısı, eğitim düzeyi ve bağımlılık süresine ilişkin değişkenlerin sayı ve yüzdesi kişisel bilgi formu olarak sunulmuştur. Katılımcıların sosyo-demografik bilgileri Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Bireylerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	45	28,7
Erkek	112	71,3
Toplam	157	100
Yaş		
18-24	51	32,5
25-34	56	35,7
35-44	35	22,3
45-54	15	9,6
Toplam	157	100
Medeni Durum		
Evli	42	26,8
Bekar	78	49,7
Boşanmış	37	23,6
Toplam	157	100
Çocuk Sayısı		
0	89	56,7
1	23	14,6
2	27	17,2
3	9	5,7
Toplam	148	94,3

Belirtmek İstemeyen	9	5,7
Eğitim Düzeyi		
İlkokul	27	17,2
Ortaokul	46	29,3
Lise	63	40,1
Üniversite	21	13,4
Toplam	157	100
Bağımlılık Süresi		
1-3 yıl	28	17,8
3-5 yıl	43	27,4
5-7 yıl	31	19,7
7-9 yıl	25	15,9
9+ yıl	30	19,1
Toplam	157	100

Araştırmaya katılanların sosyo-demografik bilgileri incelendiğinde; katılımcıların %35'inin 25-34 yaş arasında, %32'sinin 18-24 yaş arasında, %22'sinin 35-44 yaş arasında ve %9'unun 45-54 yaş arasında olduğu bulunmuştur. Bu bulgulardan genç yetişkinlikteki bireylerin (25-34 yaş) daha fazla madde kullanmaya yöneldikleri söylenebilir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %49'unun bekar, %26'sının evli ve %23'ünün boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Bekar olanların evli olanlara göre daha fazla madde kullandıkları ifade edilebilir. Madde bağımlısı evli bireyler en çok 2 çocukludur ve 2 çocuklu oranların oranı %17, tek çocuklu olanların oranı %14, 3 çocuklu oranların oranı %5, 4 ve daha fazla çocuğa sahip olanların oranı %5'tir. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında; %40'ının lise mezunu, %29'unun ortaokul mezunu, %17'sinin ilkokul mezunu ve %13'ünün üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %34'ü çalışmaz iken diğer katılımcılar farklı özel veya serbest meslek gruplarında dağılım göstermektedir. Bağımlılık süresi incelendiğinde, 3-5 yıl süresince bağımlı olanların oranı %27, 5-7 yıl süresince bağımlı olanların oranı %19, 9 yıl ve üzeri süresince bağımlı olanların oranı %19 ve 1-3 yıl süresince bağımlı olanların oranı %17'dir.

5.2. Sosyal Fobi ile Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Araştırmaya dahil edilen bireylerin sosyal fobileri ile benlik saygıları arasındaki ilişkiye dair yapılan korelasyon analizi Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Benlik Saygısı Arasındaki Korelasyon

		Benlik Saygısı	Sosyal Fobi
Benlik Saygısı	Korelasyon	1	,219**
	Anlamlılık		0,006
	N	157	157
Sosyal Fobi	Korelasyon	,219**	1
	Anlamlılık	0,006	
	N	157	157

p<0,01

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yürütülen Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları analizi sonucunda değişkenler arasında pozitif yönde zayıf anlamlı bir ilişki vardır ($r = .219$, $p = ,006$ $p \leq .01$).

5.3. Madde Bağımlılığı Süresi İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları aşağıdaki Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	1,246	4	1,246	0,067	0,796
Gruplar İçi	2879,977	152	18,580		
Toplam	2881,223	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$F(4,152) = 0,22$, $p = ,92$ $p > .05$].

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre bağımlılık süresi ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) elde edilen puanlar sonucunda elde edilen değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Bağımlılık Süresi Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Bağımlılık süresi	Ortalama	N	Standart Sapma
1-3 yıl	99,5000	28	32,63547
3-5 yıl	113,7209	43	30,58425
5-7 yıl	119,2903	31	24,66468
7-9 yıl	127,9200	25	34,38013
9+ yıl	127,3000	30	32,33995
Toplam	117,1401	157	32,06093

Tablo 5 incelendiğinde, bağımlılık süresi 1-3 yıl olan bireylerin sosyal fobi puan ortalamaları 99,5 ve standart sapması 32,63’tür. Bağımlılık süresi 1-3 yıl olan birey sayısı 28’dir. Bağımlılık süresi 3-5 yıl olan katılımcıların ortalama puanları 113,72 ve standart sapması 30,58’dir. Katılımcıların 43’ünün bağımlılık süresi 3-5 yıldır. Bağımlılık süresi 5-7 yıl olan katılımcıların ortalama puanları 119,29 ve standart sapması 24,66’dır. 5-7 yıl arası bağımlılığa sahip olan 31 birey bulunmaktadır. Bağımlılık süresi 7-9 yıl olan katılımcıların ortalama puanları 127,92 ve standart sapması 34,38’dir. Bağımlılık süresi 7-9 yıl olan 25 katılımcı vardır. 9 yıl ve üzeri bağımlılığa sahip olan katılımcıların ortalama puanları 127,30 ve standart sapması 32,33’dür. Bağımlılık süresi 9 yıl ve üzerinde olan 30 birey vardır. Katılımcıların bağımlılık süresine göre sosyal fobiye ait ortalama puanları 117,14 ve standart sapması 32,06’dır.

Madde bağımlılığı olan bireylerin bağımlılık süresi ile sosyal fobileri arasındaki ilişkiye ait analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	Df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	15360,74	4	3840,185	4,026	0,004
Gruplar İçi	144992,2	152	953,896		
Toplam	160352,9	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F(4,152) = 4,02$, $p = ,004$ $p < .05$]. Varyanslar homojen bulunmadığı için ($p = ,032$ $p < .05$) yürütülen Tamhane post hoc analizi sonucunda gruplar arasında bulunan farklar Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Bağımlılık Süresi İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tamhane Analizi Sonuçları

Bağımlılık Süresi		Ortalama Farkları	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
1-3 Yıl	3-5 Yıl	-14,22093	7,73251	,523
	5-7 Yıl	-19,79032	7,59358	,114
	7-9 Yıl	-28,42000*	9,23678	,033
	9+ Yıl	-27,80000*	8,53819	,019
3-5 Yıl	1-3 Yıl	14,22093	7,73251	,523
	5-7 Yıl	-5,56939	6,43253	,993
	7-9 Yıl	-14,19907	8,30862	,628
	9+ Yıl	-13,57907	7,52435	,547
5-7 Yıl	1-3 Yıl	19,79032	7,59358	,114
	3-5 Yıl	5,56939	6,43253	,993
	7-9 Yıl	-8,62968	8,17947	,971
	9+ Yıl	-8,00968	7,38150	,964
7-9 Yıl	1-3 Yıl	28,42000*	9,23678	,033
	3-5 Yıl	14,19907	8,30862	,628
	5-7 Yıl	8,62968	8,17947	,971
	9+ Yıl	,62000	9,06323	1,000

9+ Yıl	1-3 Yıl	27,80000*	8,53819	,019
	3-5 Yıl	13,57907	7,52435	,547
	5-7 Yıl	8,00968	7,38150	,964
	7-9 Yıl	-,62000	9,06323	1,000

p<0,05*

Bağımlılık süresi 1-3 yıl olan ile 3-5 yıl olan arasındaki puanların farkı 14,22 ve standart sapması 7,73'tür. Bağımlılık süresi 1-3 yıl olan ile 5-7 yıl olan arasındaki puanların farkı 19,79 ve standart sapması 7,59'dur. Bağımlılık süresi 1-3 yıl olan ile 7-9 yıl olan arasındaki puanların farkı 14,22'dir ve bu fark anlamlıdır. Standart sapması ise 7,73'tür. Bağımlılık süresi 1-3 yıl olan ile 9 ve daha fazla yıl olan arasındaki puanların farkı 27,80'dir ve bu fark anlamlıdır. Standart sapması ise 8,53'tür.

5.4. Cinsiyet İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırmadaki katılımcıların cinsiyetleri ile benlik saygıları arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Benlik Saygısı İle Cinsiyet Arasında Yapılan T - Testi Sonuçları

Cinsiyet	F	p
Kadın	0,489	0,796
Erkek		

Madde bağımlılığı olan kişilerde benlik saygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t(155) = .259$, $p = .796$ $p > .05$).

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre cinsiyet ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 9'da verilmiştir.

Tablo 9. Cinsiyet Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Cinsiyet	Ortalama	N	Standart Sapma
Kadın	117,6889	45	28,76221
Erkek	116,9196	112	33,41444
Toplam	117,1401	157	32,06093

Araştırmaya dahil edilen kadınların sosyal fobi puanları ortalaması 117,68 ve standart sapması 28,76'dır. Araştırmada yer alan kadın katılımcıların sayısı 45'tir. Erkeklerin ortalama puanları 116,91 ve standart sapması 38,41'dir. Erkek katılımcıların sayısı 112'dir. Katılımcıların sosyal fobi toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06'dır.

Tablo 10. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Cinsiyet Arasında Yapılan T - Test Sonuçları

Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Kadın	117,6889	28,76221	1,46	0,892
Erkek	116,9196	33,41444		
Toplam	117,1401	32,06093		

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında sosyal fobi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t(155) = .136$, $p = .89$, $p > .05$).

5.5. Medeni Durum İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırmaya dâhil edilen madde bağımlısı bireylerin medeni durumları ile benlik saygısı arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 11'te verilmiştir.

Tablo 11. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Medeni Durumu İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	50,925	2	25,462	1,385	0,253
Gruplar İçi	2830,298	154	18,379		
Toplam	2881,223	156			

Madde bağımlığı olan kişilerin medeni durumu ile benlik saygısı puanı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$F(2,154) = 1,385, p = ,253 p > .05$].

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre medeni durum ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 12’de gösterilmiştir.

Tablo 12. Medeni Durum Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Medeni Durum	Ortalama	N	Standart Sapma
Evli	116,1905	42	30,75413
Bekar	113,4872	78	34,18846
Boşanmış	125,9189	37	27,71019
Toplam	117,1401	157	32,06093

Araştırmada yer alan evli bireylerin sosyal fobi puan ortalamaları 116,19 ve standart sapması 30,75’tir. Evli olan katılımcıların sayısı 42’dir. Madde bağımlılığına sahip olan bekârların puan ortalamaları 113,48 ve standart sapması 34,18’dir. Bekar katılımcıların sayısı 78’dir. Boşanmış olan bireylerin puan ortalamaları 125,91 ve standart sapması 27,71’dir. Boşanmış katılımcıların sayısı 37’dir. Katılımcıların medeni durumlarına göre toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06’dır. Katılımcıların toplam sayısı 157’dir.

Araştırmaya dâhil edilen madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumları ile sosyal fobiye ilişkiye ait analiz sonuçları Tablo 13’de yer almaktadır.

Tablo 13. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Medeni Durumu İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	3930,197	2	1965,099	1,935	0,148
Gruplar İçi	156422,7	154	1015,732		
Toplam	160352,9	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumu ile sosyal fobi puanı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$F(2,154) = 1,935, p = ,148 p > .05$].

5.6. Yaş ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların yaş ile benlik saygıları arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 14’de verilmiştir.

Tablo 14. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaşı İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	226,546	3	75,515	4,352	0,006
Gruplar İçi	2654,677	153	17,351		
Toplam	2881,223	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F(3,153) = 4,352, p = ,006 p < .05$]. Varyanslar homojen bulunduğu için ($p = ,268 p > .05$) yürütülen Tukey post hoc analizi sonucunda gruplar arasında bulunan farklar Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 15. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaş Grubu İle Benlik Saygısı Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-HocTukey Analizi Sonuçları

Yaş Grubu		Ortalama Farkları	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
18-24	25-34	1,493	0,80626	0,253
	35-44	-0,39272	0,9143	0,973
	45-54	-2,61176	1,22349	0,147
25-34	18-24	-1,493	0,80626	0,253
	35-44	-1,88571	0,89754	0,157
	45-54	-4,10476*	1,21102	0,005
35-44	18-24	0,39272	0,9143	0,973
	25-34	1,88571	0,89754	0,157
	45-54	-2,21905	1,28548	0,314
45-54	18-24	2,61176	1,22349	0,147
	25-34	4,10476*	1,21102	0,005
	35-44	2,21905	1,28548	0,314

p<0,05*

18-24 yaş grubu ile 25-34 yaş grubu arasındaki benlik saygısı puanları farkı 1,49 ve standart sapması 0,80'dir. 18-24 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasındaki puan farkı 0,39 ve standart sapması 0,91'dir. 18-24 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu arasındaki puan farkı 2,61 ve standart sapması 2,61'dir. 25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasındaki puan farkı 1,88 ve standart sapması 0,89'dur. 25-34 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu arasındaki puan farkı 4,10'dur ve anlamlıdır. Standart sapması ise 1,21'dir.

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre yaş grubu ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 16'de gösterilmiştir.

Tablo 16. Yaş Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Yaş	Ortalama	N	Standart Sapma
18-24	104,6667	51	33,76487
25-34	122,4286	56	29,87663
35-44	122,8000	35	27,78044

45-54	126,6000	15	33,86064
Toplam	117,1401	157	32,06093

Araştırmaya katılan 18-24 yaş arası bireylerin sosyal fobi puan ortalamaları 104,66 ve standart sapması 33,76'dır. Araştırmada yer alan 18-24 yaş arası bireylerin sayısı 51'dir. 25-34 yaş arası bireylerin puan ortalamaları 122,42 ve standart sapması 29,87'dir. Araştırmada yer alan 25-34 yaş arası bireylerin sayısı 56'dır. 35-44 yaş arası bireylerin puan ortalamaları 122,80 ve standart sapması 27,78'dir. Araştırmada yer alan 35-44 yaş arası bireylerin sayısı 35'dir. 45-54 yaş arası bireylerin puan ortalamaları 126,60 ve standart sapması 126,60 ve standart sapması 33,86'dır. Araştırmaya katılan bireylerin aldıkları toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06'dır.

Araştırmada yer alan bireylerin yaş ile sosyal fobi değişkenlerine ilişkin analiz Tablo 17'de yer almaktadır.

Tablo 17. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Yaşı İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	11964,67	3	3988,223	4,112	0,008
Gruplar İçi	148388,2	153	969,858		
Toplam	160352,9	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F(3,153) = 4,112, p = ,008 p < .05$]. Varyanslar homojen bulunduğu için ($p = ,206 p > .05$) yürütülen Tukey post hoc analizi sonucunda gruplar arasında bulunan farklar tablo 18'te verilmiştir.

Tablo 18. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Yaş Grubu İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları

Yaş Grubu		Ortalama Farkları	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
18-24	25-34	-17,76190*	6,02791	0,019
	35-44	-18,13333*	6,83572	0,043
	45-54	-21,933	9,14735	0,082
25-34	18-24	17,76190*	6,02791	0,019
	35-44	-0,3714	6,71037	1
	45-54	-4,1714	9,05406	0,967
35-44	18-24	18,13333*	6,83572	0,043
	25-34	0,37143	6,71037	1
	45-54	-3,8	9,6108	0,979
45-54	18-24	21,9333	9,14735	0,082
	25-34	4,17143	9,05406	0,967
	35-44	3,8	9,6108	0,979

p<0,05*

Tablo 18'e göre 18-24 yaş grubu ile 25-34 yaş grubu arasındaki puan farkı 17,76 ve standart sapması 6.02'dir. Bu fark anlamlıdır. 18-24 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasındaki puan farkı 18,13 ve standart sapması 6,83'tür ve bu fark anlamlıdır. 18-24 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu arasındaki puan farkı 21,93 ve standart sapması 9,14'tür. 25-34 yaş grubu ile 35-44 yaş grubu arasındaki puan farkı 0,37 ve standart sapması 6,71'dir. 25-34 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu arasındaki puan farkı 4,17 ve standart sapması 9,05'dir.

5.7. Eğitim Düzeyi ile Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Katılımcıların eğitim düzeyleri ve benlik saygıları arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	177,243	3	59,081	3,343	0,021
Gruplar İçi	2703,98	153	17,673		
Toplam	2881,22	156			

Madde bağımlığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F(3,153) = 3,343, p = ,021 p < .05$]. Varyanslar homojen bulunduğu için ($p = ,445 p > .05$) yürütülen Tukey post hoc analizi sonucunda gruplar arasında bulunan farklar Tablo 20’de gösterilmiştir.

Tablo 20. Madde Bağımlığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Benlik Saygısı Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-HocTukey Analizi Sonuçları

Eğitim Düzeyi		Ortalama Farkları	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
İlkokul	Ortaokul	-1,6031	1,01919	0,397
	Lise	-0,5185	0,967	0,95
	Üniversite	-3,40741*	1,22317	0,03
Ortaokul	İlkokul	1,60306	1,01919	0,397
	Lise	1,08454	0,8153	0,545
	Üniversite	-1,8044	1,10715	0,365
Lise	İlkokul	0,51852	0,967	0,95
	Ortaokul	-1,0845	0,8153	0,545
	Üniversite	-2,88889*	1,05929	0,036
Üniversite	İlkokul	3,40741*	1,22317	0,03
	Ortaokul	1,80435	1,10715	0,365
	Lise	2,88889*	1,05929	0,036

$p < 0,05^*$

Araştırmaya dahil edilen ilkokul mezunları ile ortaokul mezunu katılımcıların benlik saygısı puan farkı 1,60 ve standart sapması 1,01'dir. İlkokul mezunları ile lise mezunları arasındaki puan farkı 0,51 ve standart sapması 0,96'dır. İlkokul mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 3,40 ve standart sapması 1,22'dir ve bu fark anlamlıdır. Ortaokul mezunları ile lise mezunları arasındaki puan farkı 1,08 ve standart sapması 0,81'dir. Ortaokul mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 1,80 ve standart sapması 1,10'dur. Lise mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 2,88 ve standart sapması 1,05'tir. Bu fark anlamlıdır. Buna göre, ilkokulu mezunları ile üniversite mezunları arasında benlik saygısı anlamlı derecede farklılaşmaktadır. Aynı şekilde lise mezunları ile üniversite mezunları arasında benlik saygısı anlamlı biçimde farklılaşmaktadır. İlkokul ve lise mezunlarının benlik saygısının üniversite mezunlarına göre düşük olduğu ifade edilebilir.

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre eğitim düzeyi ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 21'de gösterilmiştir.

Tablo 21. Eğitim Düzeyi Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Eğitim Düzeyi	Ortalama	N	Standart Sapma
İlkokul	108,0741	27	27,45896
Ortaokul	128,3913	46	32,85150
Lise	113,7778	63	31,48653
Üniversite	114,2381	21	33,00440
Toplam	117,1401	157	32,06093

Araştırmaya dahil edilen ilkokul mezunu katılımcıların sosyal fobi puan ortalamaları 108,07 ve standart sapması 27,45'tir. Araştırmada yer alan ilkokul mezunu katılımcıların sayısı 27'dir. Ortaokul mezunu katılımcıların puan ortalamaları 128,39 ve standart sapması 32,85'tir. Araştırmada yer alan ortaokul mezunu katılımcıların sayısı 46'dır. Lise mezunu katılımcıların puan ortalamaları 113,77 ve standart sapması 31,48'dir. Araştırmada yer alan lise mezunu katılımcıların sayısı 63'tür. Üniversite mezunu katılımcıların puan ortalamaları

114,26 ve standart sapması 33,04'dür. Araştırmada yer alan üniversite mezunu katılımcıların sayısı 21'dir. Eğitim düzeylerine göre katılımcıların sosyal fobi toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06'dır. Araştırmaya katılan toplam 157 birey bulunmaktadır.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile sosyal fobi arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 22'de yer almaktadır.

Tablo 22. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	8931,41	3	2977,14	3,008	0,032
Gruplar İçi	151422	153	989,683		
Toplam	160353	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur [$F(3,153) = 3,008$, $p = ,032$ $p < .05$]. Varyanslar homojen bulunduğu için ($p = ,291$ $p > .05$) yürütülen Tukey post hoc analizi sonucunda gruplar arasında bulunan farklar Tablo 23'da gösterilmiştir.

Tablo 23. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Eğitim Düzeyi İle Sosyal Fobi Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Sonrası Post-Hoc Tukey Analizi Sonuçları

Eğitim Düzeyi		Ortalama Farkları	Standart Sapma	Anlamlılık Değeri
İlkokul	Ortaokul	-20,31723*	7,62691	0,042
	Lise	-5,7037	7,23631	0,86
	Üniversite	-6,164	9,15329	0,907
Ortaokul	İlkokul	20,31723*	7,62691	0,042
	Lise	14,6135	6,10116	0,082
	Üniversite	14,1532	8,28508	0,323
Lise	İlkokul	5,7037	7,23631	0,86

	Ortaokul	-14,614	6,10116	0,082
	Üniversite	-0,4603	7,92698	1
Üniversite	İlkokul	6,16402	9,15329	0,907
	Ortaokul	-14,153	8,28508	0,323
	Lise	0,46032	7,92698	1

p<0,05*

Araştırmaya dahil edilen ilkökul mezunları ile ortaokul mezunu katılımcıların sosyal fobi puan farkı 20,31 ve standart sapması 7,62'dir. İlkokul mezunları ile lise mezunları arasındaki puan farkı 5,70 ve standart sapması 7,23'dür. Bu fark anlamlıdır. İlkokul mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 6,160 ve standart sapması 9,15'dir. Ortaokul mezunları ile lise mezunları arasındaki puan farkı 14,61 ve standart sapması 6,10'dur. Ortaokul mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 14,15 ve standart sapması 8,28'dir. Lise mezunları ile üniversite mezunları arasındaki puan farkı 0,46 ve standart sapması 7,92'dir. Tabloya göre ilkökul ve ortaokul mezunları arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ifade edilebilir. Buna göre, ilkökul ve ortaokul mezunu madde bağımlısı bireylerin daha fazla sosyal fobi yaşadıkları söylenebilir.

5.8. Çalışma Durumu İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların benlik saygısı ile çalışma durumu arasındaki ilişkiyi ait analiz Tablo 24'de yer almaktadır.

Tablo 24. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerde Benlik Saygısı İle Çalışma Durumu Arasında Yapılan T - Testi Sonuçları

Cinsiyet	F	p
Çalışmıyor	0,969	0,334
Çalışıyor		

Madde bağımlılığı olan kişilerde benlik saygısı ile çalışma durumu arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan

ortalamları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t(155) = .969$, $p = .334$ $p > .05$). Buna göre, cinsiyetin benlik saygısına bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre çalışma durumu ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 25’de gösterilmiştir.

Tablo 25. Çalışma Durumu Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

	Ortalama	N	Standart Sapma
Çalışmıyor	116,6481	54	31,66282
Çalışıyor	117,3981	103	32,41863
Toplam	117,1401	157	32,06093

Tablo 25’e göre çalışmayan katılımcıların sosyal fobi puan ortalamaları 116,64 ve standart sapması 31,66’dır. Çalışmayan 54 katılımcı bulunmaktadır. Çalışan katılımcıların puan ortalamaları 117,39 ve standart sapması 32,41’dir. Çalışan 103 katılımcı bulunmaktadır. Çalışma durumuna göre sosyal fobi toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06’dır. Toplam 157 katılımcı bulunmaktadır.

Araştırmada yer alan katılımcıların çalışma durumları ile sosyal fobi arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 26’da yer almaktadır.

Tablo 26. Madde Bağımlığı Olan Kişilerde Sosyal Fobi İle Çalışma Durumu Arasında Yapılan T - Testi Sonuçları

Cinsiyet	Ortalama	Standart Sapma	F	p
Çalışmıyor	116,6481	31,66282	0,139	0,890
Çalışıyor	117,3981	32,41863		
Toplam	117,1401	32,06093		

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile çalışma durumu arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ($t(155) = .139, p = .890, p > .05$). Buna göre, cinsiyetin sosyal fobiye bir etkisinin olmadığı ve kadın ve erkek madde bağımlıları arasında sosyal fobiye sahip olma açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

5.9. Gelir Durumu İle Benlik Saygısı ve Sosyal Fobi Değişkenlerinin İncelenmesi

Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların gelir durumları ile benlik saygıları arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Gelir Durumu İle Benlik Saygısı Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	108,32	3	36,107	1,992	0,117
Gruplar İçi	2772,903	153	18,124		
Toplam	2881,223	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin gelir durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$F(3,153) = 1,992, p = ,117, p > .05$]. Buna göre, gelir durumunun benlik saygısına bir etkisinin olmadığı ve farklı gelir grubuna sahip madde bağımlısı bireylerin benlik saygıları açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Araştırmada yer alan kişilerden elde edilen veriler ile yapılan analiz sonucuna göre gelir durumu ile Liebowitz Sosyal Fobi Ölçeği (LSFÖ) ile elde edilen puanlar sonucunda değişkenlerin ortalama ve standart sapmaları Tablo 28’de gösterilmiştir.

Tablo 28. Gelir Durumu Değişkenine göre Sosyal Fobiye İlişkin Puanların Ortalama ve Standart Sapmaları

Gelir Düzeyi	Ortalama	N	Standart Sapma
1000-2000 TL	116,0159	63	30,44958
2001-3000 TL	118,3585	53	32,62378
3001-4000 TL	122,8519	27	37,78859
4001 TL ve üzeri	106,5714	14	24,48458
Toplam	117,1401	157	32,06093

Araştırmaya dahil edilen aylık 1000-2000 TL gelire sahip katılımcıların sosyal fobi puan ortalamaları 116,01 ve standart sapması 30,44'tür. Aylık geliri 1000-2000 TL olan 63 katılımcı vardır. Aylık 2001-3000 TL gelire sahip katılımcıların puan ortalamaları 118,35 ve standart sapması 32,62'dir. Aylık geliri 2001-3000 TL olan 53 katılımcı vardır. Aylık 3001-4000 TL gelire sahip katılımcıların puan ortalamaları 122,85 ve standart sapması 37,78'dir. Aylık geliri 3001-4000 TL olan 27 katılımcı vardır. Aylık 4001 TL ve üzeri gelire sahip katılımcıların puan ortalamaları 106,57 ve standart sapması 24,48'dir. Aylık geliri 4001 TL ve üzeri olan 14 katılımcı vardır. Katılımcıların sosyal fobi toplam puan ortalamaları 117,14 ve standart sapması 32,06'dır. Toplam 157 katılımcı vardır.

Araştırmada yer alan katılımcıların gelir durumları ile sosyal fobi arasındaki ilişkiye ait analiz Tablo 29'da yer almaktadır.

Tablo 29. Madde Bağımlılığı Olan Kişilerin Gelir Durumu İle Sosyal Fobi Değişkenleri Arasındaki Anova Sonuçları

	Kareler toplamı	df	Kareler ortalaması	F	p
Gruplar Arası	2602,908	3	867,636	0,842	0,473
Gruplar İçi	157750,009	153	1031,046		
Toplam	160352,917	156			

Madde bağımlılığı olan kişilerin gelir durumu ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel

olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır [$F(3,153) = ,824, p = ,473 p > .05$]. Buna göre, gelir durumunun sosyal fobiye bir etkisinin olmadığı ve farklı gelir grubuna sahip madde bağımlısı bireylerin sosyal fobiye sahip olma açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

ALTINCI BÖLÜM

6. TARTIŞMA

Araştırma sonucunda madde kullanan bireylerin benlik saygısı düşük çıkmıştır. Literatürdeki çalışmalar da bu bulguyu destekler niteliktedir. Toker ve arkadaşlarının (2011) yaptığı bir çalışmada madde kullanım bozukluğu tanısı almış 41 kişi ile sosyodemografik özellikleri eşleştirilen 41 sağlıklı kişiden oluşan kontrol grubu karşılaştırılmış ve benlik saygısının madde kullananlarda daha düşük olduğu saptanmıştır (Toker, Tiryaki, Özçürümez ve ark., 2011). Düşük sosyal kaynaklar ve düşük benlik saygısının gençlerde madde kullanımının gelişiminden sorumlu olduğu, depresyon ve düşük benlik saygısının madde kullanımı ile ilişkili olduğuna yönelik birçok çalışma mevcuttur (Richter ve Brown, 1991; Pihl ve Spiers, 1978). “Düşük benlik saygısı bazı psikolojik faktörlerle ilişkili olmaktadır. Kaygı, depresyon, suç işleme, yaşam stresleri, yaşam memnuniyetsizliği, yalnızlık gibi faktörler madde bağımlılığı ile ilişkilendirilmektedir (Koçak, 2008)”. Amerika’da madde kullanımını önleme programı kapsamında yapılan bir araştırmada benlik saygısını artırmaya yönelik girişimlerin madde kullanımının azaltılmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Lynam, Milich, Zimmerman ve ark., 1999). Zöhre ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise ergenlerin benlik saygısı cinsiyet değişkeni açısından incelenmiş, madde kullanan ve kullanmayan kız ergenler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bunun yanı sıra erkek ergenler arasında madde kullanmayan erkek ergenlerin benlik saygısının madde kullanan erkek ergenlerden daha yüksek olduğu saptanmıştır (Zöhre, 2011).

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Ersöğütçü (2015)’nün çalışmasında madde kullanan bireylerin yaşları ile benlik saygıları arasında olumlu bir ilişki bulunmuştur. Aydın (2015)’in yaptığı çalışmada madde kullanan bireylerin yaşları ile benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Avşar ve arkadaşları (2016)’nın yaptığı çalışmada, madde kullanan bireylerin yaşı ile benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumu ile benlik saygısı puanı arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Aydın (2015)’in çalışmasında benlik saygısı puanı ile medeni durum değişkeni arasındaki ilişkiyi araştırmak için yapılan

Anova analizi sonucunda benlik saygısı puanı ile medeni durum değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Bu bulgu çalışmayı destekler niteliktedir. Bu bulguların aksine, Avşar ve arkadaşları (2016)'nın çalışmasında bağımlıların medeni durumları ile benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bekar bireylerin puanlarının daha fazla olduğu saptanmıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerde benlik saygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Aydın (2015)'in çalışmasında da cinsiyet değişkeni ve benlik algısı puanları karşılaştırıldığında, benlik saygısı puanı ve cinsiyet değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı bulunmuştur.

Madde bağımlılığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulguların aksine, Aydın (2015)'in çalışmasında, benlik saygısı puanı ile eğitim düzeyi değişkeni arasındaki ilişkiyi araştırmak için yapılan Anova analizi sonucunda benlik saygısı puanı ile eğitim düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Benzer şekilde, Avşar ve arkadaşları (2016)'nın yaptığı çalışmada bağımlıların eğitim durumları ile benlik saygıları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Araştırmanın bulguları sonucunda madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile benlik saygısı arasında pozitif yönde zayıf anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürde yer alan çalışmalar da bulguyu destekler niteliktedir. Sosyal fobik olanlar için yaşamın çok zor olması nedeniyle bu kişiler çok sayıda zararlı baş etme yöntemleri geliştirme eğilimindedirler. Yüksek oranda madde kötüye kullanımının mevcut olması hastanın işteki performansını bozmakta, kişinin işe gitmediği gün sayısı artmakta ve hatta işsizlik sorunu olabilmektedir (Schuckit ve ark. 1997). Madde kullananlarda kullanmayanlara göre yaşam boyu sosyal fobi geliştirme hızının iki kat daha fazla olduğu iddia edilebilir. Madde kullanan bireylerde toplumsal kaygı görülme sıklığı %8-56 arasındadır. Sosyal fobisi olanlar, sosyal anksiyeteleri ile başetmede ilaç yerine madde kullanmaktadırlar. Bu kişiler sıklıkla utanma korkusundan çok zarar görecekları sanırısı veya sosyal ilgi azlığı nedeniyle sosyal ortamlardan korkmakta ve kaçınmaktadırlar. Madde kötüye kullanımı ve bağımlılığı sıklıkla sosyal fobiye eşlik etmektedir (Davidson ve ark. 1993). Schuckit ve arkadaşları (1997) madde bağımlılığı ile sosyal fobi arasında yakın ilişki olduğunu bildirmiştir. Alkol kullananlarda yaşam boyu sosyal fobi görülme sıklığı

kullanmayanların yaklaşık iki katı kadardır. Sosyal fobi %75 eş zamanlı ruhsal hastalıktan önce gelirken madde bağımlılığında önce meydana gelme oranı ise %85'tir. Yapılan çalışmalarda, madde kullanan hastalarda sosyal fobi hızı %8-56 olarak bulunmuştur. Sosyal fobisi olan hastalarda yüksek madde kullanım hızı olduğu saptanmıştır (%16-36).

Literatürdeki çalışmalar madde bağımlılığı ile sosyal fobi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır. Sosyal fobisi olanların yarıya yakını madde bağımlılığı tanısı da almışlardır. Ancak bazı çalışmalarda sosyal fobi ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkinin yönü ve nedenselliği arasında bir sonuç ortaya konmamıştır. Birtakım çalışmalarda da sosyal fobi ile madde bağımlılığı ile ilgili sosyo-demografik değişkenler doğrusal bir ilişki saptamıştır. Bazı araştırmacılar da cinsiyet gibi değişkenler ile madde bağımlılığı arasındaki ilişkide etkisi olabilecek değişkenlerle çalışmalarını yürütmüşlerdir (Evren, 2010).

Madde bağımlılığı ve sosyal fobinin ikisine de sahip bireyler bu rahatsızlıkların birine sahip bireylere göre daha fazla belirtiler göstermişlerdir ve bu belirtiler de endişe verici bir durum olarak değerlendirilebilir. Tedavide olan bireylerde sosyal fobi durumu varlık gösteriyorsa madde bağımlılığı daha şiddetli görülebilmektedir. Bunun yanı sıra bu bireylerde depresyon, ataklar, sosyal destek azlığı ve daha az mesleki doyum açığa çıkabilmektedir. Sosyal fobi ve madde bağımlılığının her ikisine sahip bireylerde madde bağımlılığına sahip ancak sosyal fobisi olmayanlara göre daha şiddetli sosyal fobinin görüldüğü saptanmıştır. Bunun yanı sıra, ek psikiyatrik rahatsızlıklar, çeşitli sağlık sorunları, insanlar arası ilişkide daha fazla sorun ve aile içi iletişim bozukluğu gibi sorunlar saptanmıştır (Evren, 2010). Yani, hem madde bağımlılığı hem de sosyal fobinin olması birey için daha dezavantajlı bir durum oluşturmakta, daha fazla sorun yaşanmasına sebep olmakta ve sorunların derinleşmesine yol açmaktadır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Aydın (2015)'in çalışmasında ise sosyal fobi puanı ile yaş değişkeni, arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumu ile benlik saygısı puanı arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Aydın (2015)'in çalışmasında ise sosyal fobi ve medeni durum arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bekâr olan ve bağımlılık tanısı almış kişilerin sosyal fobi puan ortalamalarının evli ve bağımlılık tanısı almış katılımcılara göre daha yüksek olduğu

saptanmıştır. Turan ve arkadaşları (2000)'nin çalışması da bulguyu destekler niteliktedir ve çalışmada bekâr hastalarda sosyal fobi evlilerden daha yüksek çıkmıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile sosyal fobi arasında anlamlı bulunmuştur. Bu farklılığın ilkokul ve ortaokul mezunu olan madde bağımlısı bireylerden kaynaklandığı söylenebilir. Aydın (2015)'in yaptığı çalışmada veri analizi sonuçlarına göre ise sosyal fobi ve eğitim düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Günümüzde bir çığ gibi büyümeye başlayan madde bağımlılığı kişiyi dünyanın gerçekliğinden koparmaya ve kendi yarattığı dünyasında yaşamaya zorlar. Madde kullanımı olan kişilerin stresle başa çıkabilme düzeylerinin oldukça düşük olduğunu göz önünde bulundurursak, yaşadıkları olumsuz olaylar karşısında maddeye sığındıklarını görmekteyiz. Maddi zorluklar, yaşanan sıkıntılı süreçler, aşk acısı, yakınlarının kaybı gibi bahanelerin ardına sığınan bağımlı kişi gerçeklikten kopma isteği ile maddeye sığınır. Kişi maddeyi bir kaçış yolu olarak görmeye başlar ve zamanla bağımlılık gelişir. Bağımlılık arttıkça çevreden kopuş, ilişkilerde zayıflama gündeme gelmeye başlar ve bu da beraberinde sosyal izolasyonu doğurur. Uzun süreli madde kullanımı sonrası kişi sosyal ortamlardan kendini izole etmeye başlar. Sosyal ortamlardan izole olmuş kişi, kendini diğerlerinden farklı görmeye başlar ve madde kullanımı sonucu kişide oluşan yetersizlik, düşük benlik saygısını ortaya çıkarır. Madde kullanan ve çekingen olan bireyde sosyal fobiden söz edilebilir. Madde bağımlılığı olan bireylerde toplumsal kaygı hızı yüksektir. Bu çalışmanın amacı, madde bağımlısı bireylerde benlik saygı düzeyleri ile sosyal fobi görülme sıklığı arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırmaya katılanların sosyodemografik bilgileri incelendiğinde; katılımcıların %35'inin 25-34 yaş arasında, %32'sinin 18-24 yaş arasında, %22'sinin 35-44 yaş arasında ve %9'unun 45-54 yaş arasında olduğu bulunmuştur. Bu bulgulardan genç yetişkinlikteki bireylerin (25-34 yaş) daha fazla madde kullanmaya yöneldikleri söylenebilir. Katılımcıların medeni durumlarına bakıldığında %49'unun bekar, %26'sının evli ve %23'ünün boşanmış olduğu tespit edilmiştir. Bekar olanların evli olanlara göre daha fazla madde kullandıkları ifade edilebilir. Madde bağımlısı evli bireyler en çok 2 çocukludur ve 2 çocuklu oranların oranı %17, tek çocuklu olanların oranı %14, 3 çocuklu oranların oranı %5, 4 ve daha fazla çocuğa sahip olanların oranı %5'tir. Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında; %40'ının lise mezunu, %29'unun ortaokul mezunu, %17'sinin ilkokul mezunu ve %13'ünün üniversite mezunu olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %34'ü çalışmaz iken diğer

katılımcılar farklı özel veya serbest meslek gruplarında dağılım göstermektedir. Bağımlılık süresi incelendiğinde, 3-5 yıl süresince bağımlı olanların oranı %27, 5-7 yıl süresince bağımlı olanların oranı %19, 9 yıl ve üzeri süresince bağımlı olanların oranı %19 ve 1-3 yıl süresince bağımlı olanların oranı %17'dir.

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile benlik saygısı arasında pozitif yönde zayıf anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Dolayısıyla, madde bağımlısı bireylerin benlik saygıları ile sosyal fobileri arasında bir ilişki olduğundan söz edilebilir. Madde bağımlısı bireylerin kendilerine olan benlik saygısı düşük olabileceğinden dolayı, toplum içinden çekilme, kendini değersiz hissetme gibi duygular hissedebilir ve bunun sonucunda sosyal kaygıları artacağından dolayı sosyal fobiye sahip olabilirler.

Madde bağımlılığı olan kişilerde benlik saygısı ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Madde bağımlılığı olan kişilerin bağımlılık süresi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Buna göre, bağımlılık süresi arttığından sosyal fobinin artacağı ifade edilebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile cinsiyet arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında sosyal fobi puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, cinsiyet değişkeninin sosyal fobiye bir etkisinin olmadığı söylenebilir. Madde bağımlısı erkek ve kadınlar arasında sosyal fobiye sahip olma açısından bir farklılığın olmadığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumu ile benlik saygısı puanı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans

analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Madde bağımlısı bireylerde medeni durumun benlik saygısı üzerinde bir etkisinin olmadığı ancak bekar olanların evli olanlara göre ortalama puanlarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin medeni durumu ile sosyal fobi puanı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Madde bağımlısı bireylerde medeni durumun sosyal fobi üzerinde bir etkisinin olmadığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Farklılığın kaynağına bakıldığında 25-34 yaş grubu ile 45-54 yaş grubu arasındaki farklılıktan kaynaklandığı söylenebilir. Madde bağımlısı bireylerde yaş arttıkça benlik saygısının da arttığı bulunmuştur. Buna göre, 25-34 yaş grubu arası madde bağımlısı bireylerde benlik saygısının en düşük ve 45-54 yaş arasında en yüksek olduğu ifade edilebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin yaş grubu ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın 18-24 ve 25-34 yaş grubu ve 18-24 ve 35-44 yaş grubundan kaynaklandığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın ilkökul mezunları ile üniversite mezunları arasındaki farktan kaynaklandığı ifade edilebilir. Buna göre, madde bağımlısı bireylerde eğitim düzeyi arttıkça benlik saygısının da arttığı düşünülebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin eğitim düzeyi ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu farklılığın ilkökul ve ortaokul mezunu

olan madde bağımlısı bireylerden kaynaklandığı söylenebilir. Buna göre madde bağımlısı bireylerin eğitim düzeylerinin düşüklüğü ile sosyal fobinin arttığı düşünülebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerde benlik saygısı ile çalışma durumu arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, cinsiyetin benlik saygısına bir etkisinin olmadığı ve kadın ve erkek madde bağımlıları arasında benlik saygısı açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerde sosyal fobi ile çalışma durumu arasında anlamlı bir fark olup olmadığını incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi yürütülmüştür. Yürütülen analiz sonucunda cinsiyetler arasında benlik saygısı puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, cinsiyetin sosyal fobiye bir etkisinin olmadığı ve kadın ve erkek madde bağımlıları arasında sosyal fobiye sahip olma açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin gelir durumu ile benlik saygısı arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, gelir durumunun benlik saygısına bir etkisinin olmadığı ve farklı gelir grubuna sahip madde bağımlısı bireylerin benlik saygıları açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

Madde bağımlılığı olan kişilerin gelir durumu ile sosyal fobi arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi ANOVA kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda grupların ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre, gelir durumunun sosyal fobiye bir etkisinin olmadığı ve farklı gelir grubuna sahip madde bağımlısı bireylerin sosyal fobiye sahip olma açısından bir farklılık olmadığı söylenebilir.

ÖNERİLER

Yukarıda özetlenen tez çalışması sonucunda ve bulguların yorumlanmasında çalışmanın sınırlılıklarına dikkat edilmesi gerekmektedir. Araştırmanın örneklemini İstanbul ilinde bulunan Özel Balıklı Rum Hastanesinde yatan 157 tane madde

bağımlısı kişiyi kapsamaktadır. Araştırmanın daha kapsamlı hale getirilip İstanbul il geneli ve/veya Türkiye genelini temsil eden örneklerle çalışılması önerilmektedir. Madde bağımlılığı için tedaviye gelip, maddenin yol açtığı hasarları kabul eden bağımlıların yanı sıra bağımlı olup bu konuda bilinçlendirilmemiş maddenin yol açtığı bozuklukları kabul etmeyen aile zoru ile yatışa gelen kişilerin ölçeklere verdiği cevaplar çelişmektedir. Aile zoru ile bağımlılık servisine getirilen kişi maddenin hayatına kötü yöndeki etkisini kabul etmemekte olduğu gözlenmiştir. Araştırma sürecinde madde bağımlılarında sosyal fobi görülme sıklığı ve benlik saygı düzeylerini ölçme amacıyla tedavi için hastaneye gelen madde bağımlılarına detoks süreci bittikten sonra yani tedavi süreci başladıktan 48 ila 96 saat sonra ölçekler uygulanmıştır. Dikkat çekilmesi gereken husus, madde kullanan kişiler madde etkisindeyken içinde buldukları durumu objektif bir şekilde yansıtamıyor ve maddenin olumsuz etkilerini göz ardı edebiliyor olabilirler. Madde bağımlısı olan kişilerde tedavi süreci sonrasında kişilerin kontrollere gelmemesinden dolayı hasta takibi çok az olduğu için ölçekler detoks sonrası taburculuğuna bir iki gün kala uygulanmıştır.

Tarihi devirlerde toplumları yok olma noktasına getiren öldürücü bir virüs olan veba, günümüzde yerini madde bağımlılığına bırakmaktadır. Madde bağımlılığı her geçen gün artmakta ve kullanım yaşı gittikçe düşmektedir. Tıpkı veba salgını gibi toplumu içten içe tüketmektedir. Toplumumuzdaki artan madde bağımlılığı hem halkın hem de bilimin dikkatini çekmekte ve konuyla ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Yapılan bu çalışma ile madde bağımlılığının önemine dikkat çekmek ve toplumu bağımlılık hakkında bilinçlendirmek istenmiştir. Çalışmanın daha sonra yapılacak olan kapsamlı araştırmalara ışık tutması amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

Adams, J. F. (1995).*Ergenliği Anlamak*. (Ed. Bekir Onur). Ankara: İmge Kitabevi.

Ana Britannica(1990).Cilt 13, İstanbul: Ana Yayıncılık.

Antony, M. M and Swinson R. P (2008).*The Shyness Social Anxiety Workbook*, , (2.basım). Accessible Publishing Systems Pty.

Aral, N., Baran, G., Bulut, S. ve Çimen, S. (2000).*Çocuk Gelişimi*. İstanbul: II. Yapa Yayınları.

Arıcak, O. T. (1995).*Üniversite Öğrencilerinde Saldırganlık, Benlik Saygısı ve Denetim Odağı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Arıcioğulları, Z. (2001).*Ortaöğretim Öğrencilerinde Sosyal Fobi ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişki ve Bunları Etkileyen Faktörler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı.

Asıcı, E. (2013).*Öğretmen Adaylarının Affetme Özelliklerinin Öz-Duyarlık ve Benlik Saygısı Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ateş, B. (2014).*Üniversite Öğrencilerinde Sosyal Fobi İle Başa Çıkmalarında Çözüm Odaklı grupla Psikolojik Danışmanın Etkisinin İncelenmesi*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Atkinson, R. L., Atkinson, R. C., Smith, E. E., Bem, D. J., Nolen H. S. (2010).*Hilgard's Introduction to Psychology*. Y. Alogan (Çev.). Harcourt Brace College Publishers.

Austin, V. L., Sciarra, D. T. (2015).*Çocuk ve Ergenlerde Duygusal ve Davranışsal Bozukluklar*. M. Özekes (Çev.). Ankara: Nobel Akademi.

Avşar, G.,Koç, F. ve Aslan, G. (2016). Madde bağımlısı hastalarda sosyal destek ve benlik saygısı,*ACU Sağlık Bil Derg*, 1, 44-49.

Aydın, Y. (2015). *Alkol ve Madde Bağımlılığında Beden Algısı, Benlik Saygısı Düzeyleri ve Sosyal Fobi Görülme Sıklığı: Karşılaştırmalı Bir Çalışma*.Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Babaoğlu, A. N. (1997).*Uyuşturucu Tarihi*. Ankara: Kaynak Yayınları.

Bednar, R. L., Wells, M. G. and Peterson, S. R. (1991).*Self Esteem*. Washington, D. C.: American Psychological Association.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. İ. Deniz, E. Sarıoğlu (Çev). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Coopersmith, S. (1974). *The Antecedents of Self-Esteem*. San Francisco: W.H.Freeman

Danış, Z. (2006). Davranış bilimlerinde ekolojik sistem yaklaşımı. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3 (9), 45-53.

Davidson J. R. T., Hughes D. L., George L. K. ve Ark. (1993) The epidemiology of social phobia: findings from the duke epidemiologic catchment area study. *Psychol Med*, 23: 709- 718.

Demirci, M. (2016). *Üniversite Öğrencilerinde Madde Bağımlılığı ve İntihar İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Demiriz, S. (1997). *9 ve 12 Yaş Çocuklarının Benlik Kavramı ile Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.

Dilbaz, N. (2000). Sosyal anksiyete bozukluğu: tanı, epidemiyoloji, etiyoloji, klinik ve ayırıcı tanı. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 3 (2), 3-21.

Doğan T, Eryılmaz A. (2013).iki boyutlu benlik saygısı ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33: 107-117.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis* (2nd Ed). New York: Norton.

Eriş, Y. (2013). *Ergenlerin Benlik Saygısı ve Sosyal Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Ersöğütçü, F. (2015). *Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Bireylerde Sosyalleşileşlilik ve Benlik Saygısı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Eşer, H. (2005). *Üniversite Öğrencilerinde Dini İnanç ve Benlik Saygısı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Evren, C. (2010). Sosyal anksiyete bozukluğu ve alkol kullanım bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 2 (4), 473-515.

Güler Ş. R. (2006). *Bireylerin Proaktif Kişilik Yapısı ile Benlik Saygısı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Horney, K. (1996). *Nevrozlar ve İnsan Gelişimi: Öz Gerçekleştirme Kavgası*. S. Budak (Çev). Ankara: Öteki Yayınevi.

Humphreys, T. (1999). *Çocuk Eğitiminin Anahtarı Özgüven*. T. Anapa (Çev). İstanbul: Epsilon Yayınları.

Işık, M. (2013). *Madde Kullanımı ve Stratejik İletişim*. 1. Baskı. Ankara: Sage Yayıncılık.

Kahn, A. P. ve Fawcett, J. (2008). *The Encyclopedia of Mental Health*. Infobase Publishing.

Karaca, R. ve İkiz, E. (2010). *Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Çağdaş Bir Anlayış* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.

Karadağ G, Güner İ, Çuhadar D, Uçan Ö. (2008). Gaziantep üniversitesi sağlık yüksekokulu hemşirelik öğrencilerinin benlik saygıları. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 3: 29-42.

Kearney, C. (2005). *Social Anxiety and Social Phobia in Youth: Characteristics, Assessment, and Psychological Treatment*. Springer Science & Business Media.

Kendler, K., Nade, Mc., Kessler, R., Heath A., Eaves L. (1992). The genetic epidemiology of phobias in women the interrelationship of agoraphobia, social phobia, situational phobia and simple phobia. *Arch Gen Psychiatr*, 49: 273-281.

Kernis, M. H. (2003). Toward a conceptualization of optimal self- esteem. *Psychological Injury*, 14 (1), 1-26.

Köknel, Ö. (1999). *Günlük Hayatta Ruh Sağlığı*. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Köroğlu E. (1994). *Dsm Iv-Tr*. (4. Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği, 91-150.

Kring, A. M., Davison, G., Neale, J., ve Johnson, S. (2015). *Anormal Psikolojisi*. Mustafa Şahin (Çev.). (12. Basım). Ankara: Nobel Akademi.

Kulaksızoğlu, A. (2008). *Ergenlik Psikolojisi*. (10 Basım). İstanbul: Remzi Kitapevi.

Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve ideal benlik kavramlarının “tercih edilen meslek” kavramı ile ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16 (1).

Kuzucu, Y. (2013). *Küçükler İçin Büyüklere: Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Lawrence, D. (1988). *Enhancing Self-Esteem in the Classroom*. Paul Chapman Publishing Ltd.

Lynam D., Milich R. R. (1999). Project dare no effects at 10-year follow-up. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 67 (4), 590-593.

Mark, R. L. and Kowalski, R. M. (1995). *Social Anxiety*. New York: The Guilford Press.

Marks, I. ve Mataix-Cols, D. (2004). Diagnosis and classification of phobias: A review. *Phobias*, 7, 1-60.

Mercan, S. (2015). Yeni nesil psikoaktif maddelerin tanımı, sınıflandırması, temin yöntemleri ve etkileri. *Türk Toksikoloji Derneği Bülteni*, Sayı 40, s.15-20.

Oktan V. ve Şahin, M. (2010). Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7: 544-556.

Ormrod, J. E. (2003). *Educational Psychology Developing Learners* (Fourth Edition). New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Özaydın, S. (1984). *Toksikomaniler*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Yayınları.

Özlu, T. (2008). *Sigara ve Bırakma Yolları*. (1.Baskı). İstanbul: Timaş Yayınları.

Öztürk, O. ve Uluşahin, A. (2011). *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Tuna Matbaacılık.

Papp, L., Gorman, J., Liebowitz, M., Fyer, A., Klein, D. (1998). Epinephrin infusions in patients with social phobia. *Am J Psychiatry*. 145, 733- 735.

Pihl, R., Spiers P. (1978). The etiology of drug abuse. B. Maher (Ed). *Progress in Experimental Personality Research*. New York, Ny: Academic Press.

Pişkin, M. (2003). Özsaygı geliştirme eğitimi. İçinde: Y. Kuzgun (Ed.). *İlköğretimde Rehberlik*. (S.95-123). Ankara: Nobel Yayınları.

Richter S., Brown S., Mott M. (1991). The impact of social support and self-esteem on adolescent substance abuse treatment outcome. *Journal of Substance Abuse*. 3 (4), 371–385.

Rosenberg, M. (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.

Sabah Gazetesi. (Ekim 2012). 21.Yüzyılda 1 Milyar Kişi Ölecek.

Sacks, J. M. (1996). Roots of self-esteem. *The International Journal of Humanities and Peace*, 2-4.

Sanford L. T., Donovan M. E. (1999).*Kadınlar ve Benlik Saygısı*. S. Katlan, (Çev.). Ankara: Hyb Yayıncılık.

Sarıyüce K. Ö. (2004).*Altı Yaş Grubundaki Çocukların Özsaygı Düzeyleri İle Anne Empatik Becerilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Saul, H. (2001).*Phobias: Fighting the Fear*. Arcade Publishing,

Schuckit M. A., Tipp J. E., Bucholz K.K. ve ark. (1997). The life-time rates of three major mood disorders and four major anxiety disorders in alcoholics and controls. *Addiction*, 92, 1289-1304.

Saygın, Y. (2008).*Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Destek, Benlik Saygısı ve Öznel İyi Oluş Düzeylerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sevinçok, L. (2000). Sosyal fobi ve çekingen kişilik bozukluğu arasındaki tanısal güçlükler. *Psikiyatri Dünyası*, 4, 3-6.

Sungur, M. Z. (1997). Fobik bozukluklar. *Psikiyatri Dünyası*, 5, 11.

Super, D. E. (1990). A Life Span, Life Space Approach to Career Development. In D. Brown, L. Brooks & Associates (Eds.), *Career Choice And Development*. San Francisco: Jasse-Bass.

Şahin, M. (2007).*Madde Bağımlılığı Konusunda Türkiye’de Yapılmış Olan Tezler Üzerine Değerlendirme*. Tezsiz Yüksek Lisans Dönem Projesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sağlık Eğitimi Ana Bilim Dalı.

Tancer, M E. (1993). Nensbidogy of social phobia. *J Clin Psychiatry*. 54 (12), 26-28.

Tarhan, N. ve Serdar N. (2011).Bağımlılık, sanal veya gerçek. (1.Baskı). *Alkol ve Madde Bağımlılığı*, İstanbul: Timaş Yayınları.

Tazegül Ü. (2013). Bayan badmintoncuların benlik saygısı ve narsisizm düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6, 983-996.

Tekalan, A. (2012). Uyuşturucu Maddelere Genel Bir Bakış. *Yeşilay, Bağımlılık Tedavisi, Aylık Sağlık, Eğitim ve Kültür Dergisi*, 87 (936).

Temel, Z. F., Aksoy, B. A. (2001). *Ergen ve Gelişimi-Yetişkinliğe İlk Adım*. Ankara: Nobel Yayınları.

Toker T, Tiryaki A, Özçürümez G, ve Ark. (2011). Madde kullananlarda çocukluk örselenme yaşantılarının, madde kullanma eğilimi, benlik saygısı ve başa çıkma tutumları ile ilişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 22 (2), 83-92.

Torucu, B. K. (1990). *13-14 Yaşındaki Gençlerin Sosyo-Ekonomik Düzeyi ve Ana Baba Tutumlarındaki Farklılıkların Belirlenip Benlik Saygısına Etkisinin Araştırılıp Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Bilim Uzmanlığı Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Turan, M., Çilli, A. S., Aşkın, R., Herken, H., Kaya, N. ve Kucur, R. (2000). Sosyal fobinin diğer psikiyatrik hastalıklarla birlikteliği. *Klinik Psikiyatri*, 3, 170-175.

Turner S. M., Beidel D. C., Dancu C. V. (1986). Psychopathology of social phobia comparison to avoidant personality disorder. *J Abnorm Psychol*, 95, 389-394.

Tözün M. (2001). Benlik saygısı. *Actual Medicine*, 1: 52-56.

Türkçapar, M. (1996). Sosyal fobinin biyolojisi. *3p Dergisi*. 4, 18-22.

Türkçapar, M. (1999). Sosyal fobinin psikolojik kuramı. *Klinik Psikiyatri*, s. 247-253.

Uçar, E. (1996). *Sigara Alkol ve Uyuşturucu Madde Kullanımı İle İlgili Anket Sonuçları Değerlendirmesi*. Sinop. Sinop Valiliği Yayını.

Uyanık G. (2000) *Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Lise Öğrencilerinin Benlik Saygısı ve Ruhsal Durumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Uyanık Balat, G. (2003). *Ergen Çocuklukta Benlik Saygısının Gelişimi ve Önemi. Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar*. M. Sevinç (Yay. Haz.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Uyanık Balat G, (2004). Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki lise öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin incelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14, 175-183.

Uzday İ.T. (2011). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.

Uzday, İ. T. (2015). *Madde Bağımlılığı*. 1. Baskı İstanbul: Tıp Kitabevi.

Ünver, G. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*. A. Ulusoy (Ed.). Ankara: Anı Yayıncılık.

Yavuzer, H. (2000).*Doğum Öncesinden Ergenlik Sonuna Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. (2012).*Kişilik Kuramları*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Yenidünya, A. (2005).*Lise Öğrencilerinde Rekabetçi Tutum, Benlik Saygısı ve Akademik Başarı İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yörükoğlu, A. (1993).*Gençlik Çağı Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar* (8. Baskı). İstanbul: Özgür Yayınları.

Zöhre, K. (2011).*Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Kişilik Özellikleri ve Benlik Saygısı Açısından Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

EKLER

EK-1: Sosyodemografik Form

1.Cinsiyet

A)KadınB)Erkek

2.Yaş

A)18-24 B)25-34 C)35-44 D)45-54

3.Medeni durum

A)Bekar B)Evli C)Boşanmış

4.Çocuk Sayısı

A)Yok B)1 C)2 D)3 E)4 ve üzeri

5.Eğitim Düzeyi

A)İlkokul B)Ortaokul C)Lise D)Üniversite

6.Meslek

A)Çalışmıyor B)Çalışıyor ;.....

7.Gelir Düzeyi

A)1.000-2.000 B)2.000-3.000 c)3.000-4.000 D)4.000 ve üzeri

8.Bağımlılık süresi

A)1-3 yıl B)3-5 yıl C)5-7 yıl D)7-9 yıl E) 9 yıl ve üzeri

EK-2 Leibowitz Sosyal Fobi Belirtileri Ölçeği

Hastanın Adı, Soyadı:	Tarih:
Hastanın Yaşı ve cinsiyeti:	Değerlendirici:

LEIBOWITZ SOSYAL FOBİ BELİRTİLERİ VE ÖLÇEĞİ

Lütfen aşağıdaki formu dikkatle okuyun.

Sol kolondaki durumlarda duyduğunuz kaygının şiddetine göre, 1 ile 4 arasında puan verin. Sağ kolonda aynı durumlar tekrar sıralanmıştır. Bu defa bu durumlardan kaçınıyorsanız, kaçınmanın şiddetine göre yine 1 ile 4 arasında puan verin. Puanlamaya aşağıdaki tariflere göre yapın.

Teşekkürler.

Kaygı	Kaçınma
1: Yok ya da çok hafif	1: Kaçınma yok ya da çok ender
2: Hafif	2: Zaman zaman kaçınıyorum
3: Orta derecede	3: Çoğunlukla kaçınıyorum
4: Şiddetli	4: Her zaman kaçınıyorum

Kaygı	Puan	Kaçınma	Puan
1. Önceden hazırlanmaksızın bir toplantıda kalkıp konuşmak		1. Önceden hazırlanmaksızın bir toplantıda kalkıp konuşmak	
2. Seyirci önünde hareket, gösteri ya da konuşma yapmak		2. Seyirci önünde hareket, gösteri ya da konuşma yapmak	
3. Dikkatleri üzerinde toplamak		3. Dikkatleri üzerinde toplamak	
4. Romantik veya cinsel bir ilişki kurmak amacıyla birisiyle tanışmaya çalışmak		4. Romantik veya cinsel bir ilişki kurmak amacıyla birisiyle tanışmaya çalışmak	
5. Bir gruba önceden hazırlanmış sözlü bilgi sunmak		5. Bir gruba önceden hazırlanmış sözlü bilgi sunmak	
6. Başkaları içerdeyken bir odaya girmek		6. Başkaları içerdeyken bir odaya girmek	
7. Kendisinden daha yetkili biriyle konuşmak		7. Kendisinden daha yetkili biriyle konuşmak	
8. Satın aldığı bir malı ödediği parayı geri almak üzere mağazaya iade etmek		8. Satın aldığı bir malı ödediği parayı geri almak üzere mağazaya iade etmek	
9. Çok iyi tanımadığı birisine veya hoşnutsuzluğun ifade edilmesi		9. Çok iyi tanımadığı birisine veya hoşnutsuzluğun ifade edilmesi	
10. Gözlendiği sırada çalışmak		10. gözlendiği sırada çalışmak	
11. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle yüz yüze konuşmak		11. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle yüz yüze konuşmak	
12. Bir eğlenceye gitmek		12. Bir eğlenceye gitmek	
13. Çok iyi tanımadığı birisinin gözlerinin içine doğrudan bakmak		13. Çok iyi tanımadığı birisinin gözlerinin içine doğrudan bakmak	
14. Yetenek, bilginin sınanması		14. Yetenek, bilginin sınanması	
15. Gözlendiği sırada yazı yazmak		15. Gözlendiği sırada yazı yazmak	
16. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle telefonda konuşmak		16. Çok iyi tanımadığı bir kişiyle telefonda konuşmak	
17. Umumi yerlerde yemek yemek		17. Umumi yerlerde yemek yemek	
18. Evde misafir ağırlamak		18. Evde misafir ağırlamak	
19. Küçük bir grup faaliyete katılmak		19. Küçük bir grup faaliyete katılmak	
20. Umumi bir yerlerde bir şeyler içmek		20. Umumi bir yerlerde bir şeyler içmek	
21. Umumi telefonları kullanmak		21. Umumi telefonları kullanmak	
22. Yabancılarla konuşmak		22. Yabancılarla konuşmak	
23. Satış elemanının yoğun baskısına karşı koymak		23. Satış elemanının yoğun baskısına karşı koymak	
24. Umumi tuvalete idrar yapmak		24. Umumi tuvalete idrar yapmak	

EK-3: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

AÇIKLAMA: Lütfen her soruyu dikkatli bir şekilde okuyup, kendinize en uygun şıkkı (X) ile işaretleyiniz.

1.Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

2.Bazı olumlu özelliklerim olduğumu .

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

3.Genelde kendimi başarısız biri olarak görme eğilimindeyim.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

4.Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

5.Kendimde gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

6.Kendime karşı olumlu bir tutum içerisindeyim.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

7.Genel olarak kendimden memnunum.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

8.Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

9.Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

10.Bazen kendimin hiç de yeterli olmadığını düşünüyorum.

a. Doğru b. Çok doğru c. Yanlış d. Çok yanlış

ÖZGEÇMİŞ

22.05.1992 yılında Konya’da doğdu. İlkokulu Mustafa Bülbül ilköğretim Okulu’nda, lise eğitimini Diltaş Lisesi’nde tamamladı. Lisans eğitimini ise T.C Haliç Üniversitesi Psikoloji Bölümü’nde tamamladı. Eğitimi sırasında, 2013 yılında Universal Aksaray Hastanesi’nde, 2014 yılında Özel Birlikcan Rehabilitasyon Merkezi’nde ve 2014 yılında Özel Balıklı Rum Vakfı Hastanesi’nde staj yaptı. Eylül 2015 – Aralık 2015 tarihleri arasında Özel İlk Evre Rehabilitasyon Merkezi’nde Psikolog olarak görev aldı. Ocak 2016 – Nisan 2016 tarihleri arasında Özel Balıklı Rum Vakfı Hastanesi’nde gönüllü staj yaptı. Mayıs 2016 tarihinde Özel Balıklı Rum Vakfı Hastanesi’nde Psikolog olarak çalışmaya başladı ve halen çalışmaya devam etmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Telefon: 05387456303

e-mail: ozge.shn92@hotmail.com

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

SAYI : 10
KONU: Etik Kurul İzni

29.12.2016

Sayın; Özge ŞAHİN

Haliç Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından yapmış olduğunuz başvuru incelenmiş olup, Yrd. Doç. Dr. Ayşegül YETKİN'in danışmanlığında araştırmayı planladığınız '**Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Kişilerde Benlik Saygısı ile Sosyal Fobi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**' isimli araştırma kurulumuzun 29.12.2016 tarihli toplantısında etik yönden uygun bulunmuştur.

Bilgilerinize sunarım.

Prof. Dr. Abdurrahman EREN
Etik Kurul Başkanı

EK.Etik Kurul Kararı

MADDE BAĞIMLILIĞI TANISI ALMIŞ KİŞİLERDE BENLİK SAYGISI İLE SOSYAL FOBİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ORIJINALLIK RAPORU

% **10**

BENZERLİK ENDEKSİ

% **7**

İNTERNET
KAYNAKLARI

% **5**

YAYINLAR

% **6**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

- 1** Submitted to TechKnowledge Turkey
Öğrenci Ödevi % **2**
- 2** Submitted to Yeditepe University
Öğrenci Ödevi % **2**
- 3** www.psikologankara.net
İnternet Kaynağı % **1**
- 4** Akan, Durdağı; Yıldırım, İsa and Yalçın, Sinan.
"Okul Yöneticilerine Aşağıdan Yukarı Doğru Uygulanan Yıldırma (Mobbing) Davranışları",
International Online Journal of Educational Sciences, 2013.
Yayın % **1**
- 5** www.researchgate.net
İnternet Kaynağı % **1**
- 6** coskunc.siirt.edu.tr
İnternet Kaynağı <% **1**

7	www.fazlakilo.com İnternet Kaynağı	<%1
8	Submitted to Istanbul Aydın University Öğrenci Ödevi	<%1
9	dergipark.ulakbim.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
10	www.bursapsikiyatri.com İnternet Kaynağı	<%1
11	fead.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
12	Submitted to Kirikkale University Öğrenci Ödevi	<%1
13	earsiv.arel.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<%1
14	ŞANLI KULA, Kamile and SARAÇ, Turan. "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN GELECEK KAYGISI", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2016. Yayın	<%1
15	www.memursen.org.tr İnternet Kaynağı	<%1
16	Submitted to Istanbul University Öğrenci Ödevi	<%1

KARACA, Nezahat Hamiden, AKYOL, Tuğçe,

17	KARACA, Lütfullah and CAN YAŞAR, Münevver. "Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Problem Çözme Becerileri ve Benlik Saygılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi1", Afyon Kocatepe Üniversitesi, 2016. Yayın	<%1
18	Kılıç, Serpil; Tanrıkulu, Taşkın and Uğur, Hasan. "Job satisfaction and social comparison levels of teachers working for state schools", International Journal of Human Sciences, 2013. Yayın	<%1
19	kalite.saglik.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
20	www.iojpe.org İnternet Kaynağı	<%1
21	www.nuveforum.net İnternet Kaynağı	<%1
22	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
23	www.academia.edu İnternet Kaynağı	<%1
24	www.sanalda1numara.org İnternet Kaynağı	<%1
25	ÇÖMLEKÇİ, İstemi, ÖNCÜ, Mehmet Akif and	<%1

ÇÖMLEKÇİ ÇAKIR, Serap. "Yatırımcıların özellikleri ile hisse senedi piyasalarındaki anomali algısı arasındaki ilişki: Bireysel yatırımcılar üzerine bir araştırma", Ege Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 2015.

Yayın

26

www.dersindir.net

İnternet Kaynağı

<% 1

27

Submitted to Beykent Üniversitesi

Öğrenci Ödevi

<% 1

28

euroguidance.iskur.gov.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

29

cihaddemirli.com

İnternet Kaynağı

<% 1

30

www.saadetgunesi.com

İnternet Kaynağı

<% 1

31

OKUR AKÇAY, Nilüfer and HALMATOV, Medera. "Okulöncesi Öğretmen Adaylarının Bilgisayar Destekli Eğitim Yapmaya İlişkin Tutumlarının İncelenmesi", Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, 2015.

Yayın

<% 1

32

www.tebd.gazi.edu.tr

İnternet Kaynağı

<% 1

33	www.scopemed.org İnternet Kaynağı	<%1
34	38dgzx.net İnternet Kaynağı	<%1
35	hayatisec.blogspot.com İnternet Kaynağı	<%1
36	www.nef.balikesir.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
37	SOYSAL, Abdullah and YAĞAR, Fedayi. "Sağlıkta Dönüşüm Programı: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Araştırma ve Uygulama Hastanesinde Bir Araştırma", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2015. Yayın	<%1
38	kongre.nigde.edu.tr İnternet Kaynağı	<%1
39	www.firmy24.kalisz.pl İnternet Kaynağı	<%1
40	www.kom.gov.tr İnternet Kaynağı	<%1
41	CENGİL, Muammer. "Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi I. sınıf öğrencilerinin benlik saygısı düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi", Hitit Üniversitesi İlahiyat	<%1

Fakültesi, 2009.

Yayın

42

BAYRAM, Fatih. "GAZETE OKURLARININ OKUMA MOTİVASYONLARI VE DOYUMLARI ÜZERİNE BİR KULLANIMLAR VE DOYUMLAR ARAŞTIRMASI", Anadolu University Journal of Social Sciences/13030876, 20080101

Yayın

<% 1

43

SEÇKİN, Munise and ÖKSÜZ, Rabia. "ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN ÜSTBİLİŞSEL FARKINDALIKLARININ İNCELENMESİ", EGİTİM-BİR-SEN, 2015.

Yayın

<% 1

44

CİNGİSİZ, Neşe and MURAT, Mehmet. "Evlenmek için birbirlerini tercih eden çiftlerin duygusal zekâ düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi", Gaziantep Üniversitesi, 2010.

Yayın

<% 1

ALINTILARI ÇIKART

KAPAT

EŞLEŞMELERİ ÇIKAR KAPAT

BİBLİYOGRAFYAYI
ÇIKART

KAPAT